

ספר מאמר שני פרק לא העקרים צמ 197

בזאת המראה הגדולה נרמז לאלו התחלת המציאות ל' עולמות שהם עולם הווה וההפסד ועולם הגלגלים ועולם המלאכים ושיש עליהם נמצא אחד מקשר כל חלקי המציאות זה בזה וכנודג אותם ומשנית בכל מה שיעשה על ידם בעולם השפל לעשות חפצו ורצונו הוא האלוה יתברך, והנהמצא הוא נברל תכלית ההבדל מהם כי מהותו נעלם תכלית ההעלם עד שא"א שיוצג ממנו אלא בתארי השוליות הנקראים קול דממה דקה לסבה שזכרנו, זאת היתה כונת זה הפרק. ובכאן נשלם המאמר השני בביאור העקר האחד שהוא מציאות השם והשרשים המסתעפים ממנו, והשבה לאל יתברך האחד ואין שני לו והוא ראשון והוא אחרון ומכלעדי אין אלהים :

סליק המאמר השני. כפי אשר מן השמים הורוני :

כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יתגה יומם ולילה ,
וזהו כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו
ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח :

המאמר השלישי

בבאור העקר השני שהוא תורה מן השמים, ולפי שהשרשים הנתלים בעקר הזה כמו שאמרנו במאמר הראשון פרק מ"ו הם ידיעת השי"ת והנבואה ושליחות השליח, והיה שורש ידיעת השם הנמצאות והשפלות קודם לכל שאר השרשים בהכרח כי אם לא ידע השם הנמצאות השפלות לא תגיע ממנו נבואה ולא שליחות, הנה היה ראוי לפי זה שנברך ראשונה בידיעת השם, אבל למה שיריעת השם הנמצאות השפלות הוא דבר שצריך להסכים עם (ה) טבע האפשר שהוא דבר נתלה בבחירה ראינו לאחר הדבור בידיעת השם אל המאמר הרביעי אצל הדבור בבחירה, ועל כן נתחיל ראשונה לדבר בבאור העיקר הזה שהוא תורה מן השמים, ואחר נבאר השרשים הנתלים בו שהם הנבואה ושליחות השליח :

פרק א למה שהיה האדם (ג) שזה המונח ומשיג במחשבה ועיון יותר מכל שאר ה' (ג) הנה הוא יותר נכבד היצירה ויותר שלם מהם (ד) אם שווי מונח יראה לפי שהוא (ה) מתפעל מן ההפכים בשוה (ו) ואם השגתו במחשבה ועיון יראה כהיותו (ז) מציא המלאכות והחכמות, ואין ראוי שיחשב כי להיות שאר הבעלי חיים אינם צריכי צל מחורב ומסכה מורם ולא יצטרכו לעשות שום תקון אל המון כדי שיהיו ניוונים בו כי מוונם נמצא (ח) כמו כן ונמצא להם גם כן קצת תחבולות כמו שנמצא לבעלי המרפק והעופות החרוטים ערמות ותחבולות לצוד ולהשיג מחיתם (ט) שיהיו בעבור זה שלמי היצירה יותר ממין האדם, כמו שהיו בקרמונים מי שחשב זה והיה אומר כי האדם חסר היצירה בערך אל שאר הבעלי חיים כי הם לא יצטרכו הבהמות לרכוב עליהם ללכת ממקום אל מקום כי הם בעצמם קלי התנועה יותר ממין האדם, וכן לא יצטרכו להבין להם כלי מלחמה להלחם באויביהם כי כלי מלחמתם הם נוצרים עמהם בטבע בקרנים לשור והמלתעות לחזור והקוצים (י) לקפד והמגן לחומם ודיכיהו, וכן לא יצטרכו לעשות שום מלבוש כי לבושם נוצר עמם בטבע וגם לא יצטרכו שום תקון אל המון כי מוונם נמצא תמיד כמו כן, והאדם חסר מכל זה

שרשים

שווי מונח: אם מצד שכול שום המונח :
(ה) מתפעל מן ההפכים. נמצא לעיל במאמר ראשון פ"ה : (ו) ואם השגתו. ואם מצד שהשגתו במחשבה וכו' : (ז) מציא המלאכות. מלשון הכתוב הוא מצא את הימים : (ח) כמו כן. כמו שכן בלי שום חקוקין קן מוונמים לאבילותו כמו שמצינו שכן אוכלין לשאון וכל עשב הסדה : (ט) שיהיו בעבור זה. שז' אלמלעלה כמה שאמר ואין ראוי ורעה לומר ואין ראוי שיהיו בעבור זה וכו' : (י) לקפוד. בל"א אוג"ל : ממדבגת

על עקר הראשון שכול מציאות השם יתברך, ועד כה עזרנו וזכנו, כן אפרוש עוד את כפי אליו שיוני דרך לכאך המאמר השלישי המיוסד על עקר תורה מן השמים שהוא עקר השני :
(ה) טבע האפשר. שהאפשרות הוא כעצב ניד האדם שאפשר לו להיעזב ואפשר לו להרע כמו שיתבאר לקמן במאמר ד' פ"א : (ב) שזה המונח. שמה' יסודות שהורכב מהם הם זו בשוה : (ג) הנה הוא יותר וכו'. ע"י כל אחד מהשני דברים אלו שום המונח ומשיג במחשבה ועיון הוא מנוצר שהוא יותר נכבד היצירה : (ד) אם

זה כי יצטרך מלבושים חזק מגופו ובגנים להיות לו למחסה ולמסתור טרם וממטר, וצריך לעשות הכנות רבות אל המזון כדי שיהיה ראוי אל שזון בו, וכאלה רבות כמו שבא זה במאמר ה"ד מספר הבעלי חיים. כי זה הדעת כשיתווין בו ימצא נפטר הפטר נמר, זה שאנחנו כאשר הפשנו ענין הצורות הנמצאות בחמרים וכל הנמצאים השפלים המתונים נמצא אותם כלם הולכות מהלך השלמות קצתם לקצתם, רצה לומר שהצורה המתאחרת יותר נכבדת מן הקודמות לה ובאלו החומר מתנועע תמיד בקבלת הצורות (כ) ממדרגת והסרת אל מדרגת השלמות, כי יקבל ראשונה הצורה היותר פתוחה ואחר הצורה היותר נכבדת ועלה מדרגה אחר מדרגה מן המציאות החסר אל היותר שלם, שהרי החומר מקבל ראשונה צורות היסודות ואחר יעלה למדרגת המחצבים והיסודות הם במדרגת ההיולי להם ואחר יעלה למדרגת הבעלי חיים למדרגת הצמחים והמחצבים הם במדרגת ההיולי להם ואחר יעלה למדרגת חיים במדרגת והצמחים הם במדרגת ההיולי להם ואחר יעלה למדרגת מן האדם והבעלי חיים במדרגת ההיולי למין האדם ובו תעמוד היצירה, וכמו שבתנועה האחת יהיה (ב) כל חלק בעבור החלק הבא אחריו כן יראה שיהיה הענין במתחים השפלים שיהיה כל חלק בעבור החלק הבא אחריו גם כן וכמו שהתנועה (מ) הכלה אל תכלית מה הוא היה סבת כל התנועות החלקיות כן ההיות תעלה מדרגה אחר מדרגה עד שתתעלה באחרונה אל הצורה האנושית ותעמוד בה לפי שהיא תכלית כל ההיות השפלות. ומה שיוורה על שהחומר מתנועע תמיד מן המציאות החסר אל המציאות השלם כפי מה שיתעלה והתמזגות הוא שנמצא (ז) האלמנט שהוא (ס) כמו אמצעי בין הרום והצומח ונמצא (ט) האספוג הימי שהוא חוש החרגש והוא כמו האמצעי בין הצומח והחי, ונמצא (פ) הקוף שהוא כמו אמצעי בין מיני הב"ח ומין האדם ובמין האדם תעמוד ההיות, אם כן אי אפשר מבלי שיהיה האדם שהוא תכלית היצירות השפלות יותר נכבד ושלם מכלן אחר התקבץ בו כל הצורות הקדמות והן כמו היולי אליו, וע"כ הוא גדול על כלן וכובש על כל הב"ח תחתיו ורודה בהם לפי שהשגותו כולן הן כלליות והשגות כל הבעלי חיים הן פרטיות כי לא ישיגו ענינים כוללים, ועל כן ימצאו כלים פרטיים ותחבולות פרטיות כפי השגותיהם הפרטיות, כי ימצאו להם כלים פרטיים להלחם בהם מן ממיני המלחמה כמלחמות לחיור והקרנים לשור והקצים בעור הקפד והמגן לחומט להגן עליו, אבל האדם להיותו סוף כל ההיות השפלות ונתקבצו בו כל השלמות והפרטיות שנמצאו בכל שאר הב"ח היו השגותיו כלליות ושכלו כללי ר"ל שהוא משיג השגות כל הבעלי חיים ומשיג כללי הרברים ולא דבר פרטי מיוחד, ועל כן היו כליו כלליים כמו הידים שהם בכח כל כלי המלחמה להלחם בכל הב"ח בכל מיני המלחמות ולכבוש אותם תחתיו כי יקח בהם הרוחם מקום הקרנים בבעלי הקרנים ומסיף מקום המלחמות בחיור ויקח המגן בידו או ילבש השריון להגן עליו מקום המגן בחומט, ולא נבראו עמו כל כלי המלחמה כמו שהוא בבעלי חיים כדי שלא יהיו לו למשאב כבד לגשם עליו תמיד, ולזה התחכם הבורא ביצירתו לעשות לו כלים כלליים הם בכח כל כלי המלחמה ונתן לו שכל כללי במה ששיג כללי הדברים ולא פרטיותם, וכן שיוכל להשיג בו כלל כל ההשגות הפרטיות אשר בכל הבעלי חיים וישתמש מן הכלים ההם בפנים שונים לעת הצורך ויניחם כשלא יצטרך אליהם ולא ידעו עליו למשאב כבד, וכן המלבושים הם דבר חזק מגופו כדי שיקח מהם הצריכה לו בעת החורף ויקל אותם מעליו בעת הקיץ ולא יכבד עליו כצמר לכבשים שיכבד עליהם ויצטרכו לגחמים, ונתן לו חכמה ותבונה לבנות בנינים חזקים להסתר שם מרגשת פועלי און (ז) מקום חורי עפר (ק) וכפסם אשר לבעלי חיים, וכן יוכל להשיג בשכל הכללי אשר בו כל ההתבוננות הפרטיות אשר בכל אחד מבעלי חיים וכל ההשגות המדות הפרטיות אשר להם כמאמר איוב מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמו (ל"ח) ואין רצונו לומר שהבהמות והעופות

מאמר שלישי

הם

(כ) ממדרגת הסרת אל מדרגת השלמות. כל' מה שהיה חסר בתנועה ראשונה היה ממלא בתנועה השנייה: (ל) כל חלק בעבור החלק הבא אחריו. כל דבר המתנועע ממקום למקום כל חלק וחלק ממנו הוא מתנועע ממקומו בעבור החלק שאכלו דומה אותו בתנועתו. כי רוצה ג"כ להיות שם: (מ) תכלית אל תכלית. כי לא יתנועע על חסר כי אם בעבור דבר מה ומיד אחר שיגיע אל תכלית הדבר ההוא תעמוד בו בתנועה ולא תתנועע עוד:

(כ) האלמנט. כל' קאפאלי"ן: (ס) כמו אמצעי בין הרום והצומח. לפי שיש לו קצת צמיחה שהרי גדולו בתוך קרקעית הים אבל אינו צומח כל כך שיהיה עולה למעלה מן הים עד שיהיה יראה כשאר צילנות: (ט) האספוג הימי. ספוג הגדל בים: (פ) הקוף. כל' אפספ: (ז) מקום חורי עפר. כלומר תחום שיש לו חסר חורים וסדקים בעפר כדי להסתר שם נתן כנגד זה לאלה שכל לננות ננימים חזקים: (ק) וכפס. כיפס וקאפ

לשן

ספר מאמר שלישי פרק א העקרים 199 ק

הם יותר חכמים ונבונים מסך האדם שצטרך האדם ללמוד מהם, כי ההוש יכווץ זה להיותו כושל על כלן ורדה בהם, אבל יאמר כי האדם מצד ששכלו וכליו כלליים מכל הבעלי חיים כל התחבולות וההשגות הפרטיות אשר להם ויקבצו כולם בו ויהיו בו כלליים במאמר חז"ל א"ר ויזא מאי דכתיב סלפנו מבהמות ארץ זו פרדה שכורעת ומשתנת ומעוף השמים יחכמו זה תרגול שפפים ואחר כך בעול, אמר רבי יוחנן אלמלי לא נתנה תורה לישראל למדנו צניעות מחתול וגול מנמלה ועריות מיונה (עיונן פק' י' דף ק' ע"ג). וזה כבואר על הדרך שכתבנו כי המדות הפרטיות אשר בבעלי חיים ראו לו לאדם שילמד אותם מצד שכלו ויתקבצו כלם בו ויחזרו בו כלליים, כי כמו שמצד שכלו וכליו הוא כאלו נבראו עמו כל כלי המלחמה וכאלו נבראו עמו המלבושים מקום הצמר בכבשים, וכדי שידע לתקן מונו באופן נאות אל מונו מרכיב המאכלים זה בזה באופן שיהיה ערב ובריא אל מונו, כן ראו שילמד כל המדות הפרטיות אשר בכל אחד מן הבעלי חיים ויקבץ אותם כדי שימצאו כלן בו וימצאו בזה המלאכות והחכמות. ועל הכונה הזאת נתיסר פרק שירה שאמרו ר"ל כל האומר פרק שירה בכל יום מובטח לו שהוא בן העדה"ב, ואין הכונה (ל) על ההגיה והעצף בפה אלא על מחשבת הלב, כמו אמרתי אני בלבי (קהלם ז') והמחשבה היא שיסתכל כי מכל אחד מן הנבראים הנראים לעין יש ליקח ראייה על איזו מדה טובה או מוסר השכל או דבר חכמה ובינה, כמו שאמרו שם שמים מה הם אומרים השמים מספרים כבוד אל וגו' (קהלם י"ב) (א) ואומרים הנוכר שם בכל פרק שירה לרמז על ההודאה באמרים ז"ל זאת אומרת, ורוצה לומר כי מתנעת השמים יש לקחת ראייה אל המצא מניע אותם בלתי מתנועע והוא בתכלית היכולת והעצמה שהוא מניע (ס) גופים נוראים כאלו הוא האלוה יתברך, והוא דבר חכמה ובינה כמו שנחבאר במקומו, וכן אמר שם כלבים מה הם אומרים בואו נשתחוה ונברכה נברכה לפני ה' עושנו (ס"ה) ורוצה לומר כי ממה שהכלב מכיר את קונו ואת הכסביל לו והוא נכנע חמיר לפניו ומחזיק לו טובה בכל יכלתו מאשר בידו לעשות, יש לקחת מזה מוסר השכל להורות לאל על כל הטובה שהוא מטיב לנו חן ומפרנס אותנו ולהשתחוה לפניו ולעבוד עבודתו מאשר תשיג ידנו כעל כל אשר הוא גומל לחייבים טובות וישלל נזיה כפויי טובה, וכן אומר נמלה מה היא אומרת נותן לחם לכל בשר כל"ח (קהלם קל"ו) ור"ל כי כשיסתכל האדם בנמלה שהוא קטנה ותכין בקיץ לחמה ואגרה בקציר מאכלה וילמד מדת התריצות ויבין כי ה' נותן להם לכל בשר ומכין מזון לכל ביותיו אשר ברא בשנתן בהם טבע לבקש טרפם בעת הראוי ומדבר הראוי, ולכן האדם אחר שנתן בו מרע והשכל צריך שישתדל בהשגתו ולא יתירשל בזה כי ברכת השם היא העשיר למכונים עצמם לקבל אותה כמו שאר"ל למען יברכך ה' אלהיך יכול יושב ובטל ח"ל בכל מעשה ידך אשר תעשה (דברים י"ד), וכדי שלא יאמר אדם אחר שהדבר תלוי בהשתדלותו אגנוב או אגנוול או אעשוק כאשר חשתי ידיו אמרו למדנו גול מנמלה כי לעולם לא הגנוב ולא תגנול ולא תקח דבר ממה שזכתה בו חברתה עד שנסו המנסים פעמים הרבה לקחת גרגיר חטה מאחת מהם והגניחו בפני האחרות ובעברם עליו וייראו אותו שהוא מאדירת ממינס ויניחיהו כי לא יקחו דבר שאינו ראוי, וע"ז אמר שלמה לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם אשר אין לה קצין שומר ומושל (משלי י') ר"ל שאין לה קצין שומר ומושל שיענישנה על הגול ואעפ"כ תזהר מכנו ותשתדל להכין בקיץ לחמה מוולת גול, וכן מה שאמרו יונה מה היא אומרת יונתי בתניו הסלע וגו' (ס"ה ז') רצה לומר כי לכך נמשלו ישראל ליונה כדי ללמוד מדרכה כמו שאמרו במדרש חיות מה יונה זו צנועה אף ישראל צנועין מה יונה בשעה שמכרת בן זונה אינה במירתו באחר אף ישראל משעה שהכירוהו להקב"ה לא המירוהו באחר, וזה כענין מה שאמרו למדנו עריות מינה ושם במדרש חיות דמיונים הרבה שמרמים את ישראל ליונה. וכן מה שאמרו שם בפרק שירה תפוח מה הוא אומר כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים בצלו חמירי וישבתי ופריו מתוק לחכי (ס"ה ז') ע"ז הדרך יתפרש כי לכך נמשל הקב"ה כתפוח

שרשים

לשון הכתוב (ליוז כ') חורי עפר וכפס, ועיין בערך ק: (ז) על הכונה והכפוף כפס. רצה לומר אין כונת חז"ל נזכר על אמרים פשוטם דכיוונו שיאמר פרק שירה חלל על מחשבת הלל וכו'. ולשון האומר שחז"ל כאלו אמרו החושב כי מצינו לשון אמרים טעלת ג"כ על המחשבה כמו אמרתי אני כלני וכו' (ז) ולואמרים הנזכר שם. כלומר

לשון אומרים שחז"ל שט צפרק שירה כמו שמים מה הם אומרים וכו' כללים מה הם אומרים וכו' וכן השאר אין פירוטם גם כן לשון אמרים ודבר מהם שט מחשבה כנזכר חלל לשון חולל כמו זאת אומרת: (ח) גופים נוראים. מאמר שהוא מניע את השמים שהם תכלית הגולל והעולם:

כתפוח כמון שאמרו במדרש חיות לומר לך אע"פ שאילן התפוח אין אדם נהנה בצלו לפי שאין לו צל גדול כשאר אילנות מכל מקום להקות טובות הפרי וריחו ומסתקותיו וערבותו אל החיך ושתוקק האדם לישב בצל המועט ההוא, כך אע"פ שימורין באין על האדם העובר את השם ואינו מצליח בעולם הזה בהיותו יושב בסתר עליון ובצל שדי יתלונן ראוי לו שלא יעזוב תומו בהיותו מקוה השכר העתיד לבא ומתקוותו וערבותו למכירים בו, וכן אמר במדרש חיות מה התפוח הזה הכל בורחין ממנו בשעת השרב לפי שאין לו צל כך ברחו אומות העולם משבת בצל הקב"ה ביום מתן תורה יכול אף ישראל כן ת"ל בצלו חמדתי וישבתי, ועל הדרך הזה יתפרש כל הפרק ההוא, והורו בו כי מכל הנמצאים המוחשים אחד לאחר יש לו לאדם לקחת ראייה על מה שראוי לו לעשות ולהתנהג בו כי שכלו הוא כללי, וראוי שיתקבצו בו כל הענינים הפרטיים ההם, ולזה יראה שהוא יותר נכבד היצירה ויותר שלם מכל הבעלי חיים להתקבץ בו, כל הדברים הפרטיים מה שלא נמצא בו בשום מין מביני הבעלי חיים ולחיותו ממשל על כלם בחכמתו וכובש אותה תחתיו, כמאמר הכתוב תשילוחו במעשי וידך כל שותה תחת רגליו (סלים ח) :

פרק ב למה שיהיה (ב) כל נמצא טבעי אכנס יש לצורתו המינית סגולה ותכלית מה

(ג) בה יברל משאר המינים והתכלית ההוא הנמצא (ג) במין מין (ד) הוא סבת מציאותו בצורה ההיא המיוחדת הכין ההוא והיה האדם ככלל הנמצאות הטבעיות היותר נכבד ושלם היצירה מהם כמו שבארנו, ראוי א"כ שימצא לו תכלית מיוחדת ייחוס אל צורתו המינית איננו בכח החושה והרגש שאם היה כן יהיה שלמות ותכלית החמור והחזיר שזה לשלמות האדם ותכליתו, ולזה הוא מבוחר שהשלכות הזה ראוי שיהיה במה שנמצא בו שהוא יותר על הבעלי חיים. ולפי שאנחנו נראה שיש בו כחניות והכנה על קבל המושכלות והמצאת החכמות והוצאתם מן הכח אל הפעל יותר מכל שארי הבעלי חיים, ראוי שיהיה השלמות האנושי נתלה בוה הכח השכלי, ולמה שיהיה זה הכח בחלק אל (ה) עיוני ומעשה [6] ראוי שיהיה שלמותו נתלה בחלק העיוני ממנו יותר ממה שיתלה במעשה לפי שהוא מתחם אל טבעו, (ו) שאין לומר שעקר נמצא זה השכל באדם הוא בעבור המעשה בלבד, רצוני כדי להמציא המלאכות המעשיות והאומניות, כי כבר נתבאר באגרת הבעלי חיים אשר חברו אבוהן אלצפ"א כי בכלל הבעלי חיים ימצא שלמות המלאכות והאומניות (ז) יותר ממה שימצא במין האדם, ועוד שאם כן אחר שכל תכלית (ח) הוא נכבד במה שלפניו התכלית (ט) היו המלאכות המעשיות יותר נכבדות מהעיוניות (י) ויהיו א"כ המלאכות העיוניות שאינן

מכונות

שרשים

תכלית הכית שהוא הדירה שידור כתבו הוא יותר נכבד מפעולת הענין: (ט) היו המלאכות המעשיות יותר נכבדות וכו'. פירוש כי העיון הוא כלל לאדם קודם שיעשה המעשה עד"כ כשרוצה לכוון אחיזה בזה צריך צתחלה לעיין בשכלו הידך יצנה החדרים שבו ובאיוו מקום רחוי להיות בזה החורף וכיוצא בזה ואח"כ בונה וא"כ המעשה הוא התכלית ויהיה לפי זה יותר טוב מהעיוניות. ואם תאמר ומה צריך ושמה האמת כך הוא שלכך נתן לו הס"י השכל יתר על הכ"ח כדי להשיג המלאכות המעשיות עד"כ היותר טוב (לוי אחר עוד ויהיה א"כ וכו'): (י) ויהיה אם כן המלאכות העיוניות שאינן וכו'. ר"ל אותו החלק העיוני שאין לו שום חלק

פרק ב (ב) כל נמצא טבעי כל נמצא טבעי לו טבע מיוחד: (ג) כה יבדל משאר המינים. עד"מ האדם כבדל משאר הכ"ח בדבור והכ"ח מן הזוחל כהרגש וכיוצא בזה בין שאר כל הנחמשים: (ג) נחמן מין. בכל מין ומין: (ד) הוא סבת מציאותו. בעבור התכלית ההוא נברא המין ההוא: (ה) עיוני ומעשה. קטל המושכלות והמלאכות החכמה: (ו) שאין לומר. כמו ואין לומר: (ז) יותר ממה שימצא במין אדם. וכבר נתבאר לעיל שהתכלית שלמות האדם ראוי שיהיה יתר על הכ"ח: (ח) הוא כנכד ממה שלפניו התכלית. עד"מ שאם לא היה דעתו של אדם לדור נחמד הכית לא היה בונה הכית בתחלה ואם כן

ענפים

פרק ב [6] ראוי שיהיה שלמותו נתלה בחלק העיוני ממנו יותר וכו' עד וזו ראייה בעיקר הסכלית האנוש הוא נתלה בחלק העיוני מן הכח השכלי וכו'. דברי המחבר אלו עם מה שכתב בפסקים הנכונים אחר זה הם גרידע עיון גדול, כי לכאורה נראה שבדברים אלו הם סותרים מה שכתב לקמן בפסק ג' ד' ה'. לפי שכלל בפסק זה משמע שהמחבר רוצה להוכיח שעיקר שלמות האנושי הוא נחלה בשכל העיון דהיינו שישג בדברים העיוניים האלהיים והם מציאות השם ואחדותו ויכלתו ורצונו וכיוצא בזה. ולקמן בפסק ה' תאמר זה כתב שהשלמות האנושי הוא נתלה בחלק המעשי ולא בהשגת המושכלות הנחלים בחלק העיון. וכן בפסק הנ"ל אחר זה בפסק ג' אחר שצייר תהלה מומדו השמים מפסיקס וגו' כתב וז"ל

ספר מאמר שלישי פרק ב העקרים קא 201

מכונות לצד מעשה כלל הוא ודבר בטל, (כ) זה חלוק מה שנוצרו עליו וחלוק דעת הכל כי כל האנשים מסכימים שיש יתרון למלאכות העיוניות על המעשיות, ועוד שהשמתה בכל דבר אמנם תהיה בתכלית ובמה שיקרב אל התכלית יותר ממה שירחק ממנו, ואנחנו נמצא השמתה והערכות במעט המושג מן הדברים העיוניים יותר גדולה לאין שעור מכל שמתה המעשיות, וזו ראיה שעקר התכלית האנושי הוא נהלה בחלק העיוני מן הכח השכלי, ולזה נמצא היות האדם כוסף אל מוחשי הראות והשמע (ל) ממוחשי הריח והטעם כי המבט שם תשוקתו (מ) לאלו יותר חזקה להיותם מתיחסים יותר אל שנקנה בהם הדברים העיוניים שבהם נתלה השלמות האנושי שהוא תכלית שלמות האדם ושאר המוחשים הם מתיחסים יותר אל ההרגשות והתאוות הגופניות שהם רחוקות מאד משלמות האדם ואינם בו אלא להעמיד הגוף כבשאר הבעלי חיים, ולפי שכל נמצא יסמך יותר להמשך אל הדבר המתיחס אל צורתו הסינית ואל תכליתו המיוחד לו וישהוקק יותר אל הכחות והכלים המביאים אל התכלית ההוא, ולזה יהיה האדם נכסף יותר (ז) אל אלו שני המוחשים ביכולתם להיותם מגיעים האדם אל תכליתו יותר מכולם, ולזה ייחס הכתוב יצירת שני אלו החושים אל השם יותר מכולם, אמר שלמה אחז שומעת ועין רואה ה' עשה גם שניים (מסלי כ'), אבל להיות המלמד המגיע (ס) מן המלמד יותר קיים בנפש באר בפסוק אחר שיש יתרון לשמע על הראות, ואמר און שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין (סס ט') ולמעלה שני אלו החושים מכולם להיותם כלים אל שיישג השלמות האנושי על ידם אמר שלמה בספר שיר השירים רומז אל שניהם יונתי בחנוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראך נאוה (שיר השירים ז') כי הוא על צד השיר היה מדבר עם נפשו ומתאר אותם ביונה ואמר עליה יונתי בחנוי הסלע בסתר המדרגה לרמוז שהיא יושבת בסתר הגוף ולא נודע מקומה איה הוא הראיני את מראיך (ט) שני מראים לרמוז על מראה האותיות אשר בספר (ס) ובמראה המושכלות אשר באמצעות שניהם יושג המלמד כי כל אחד מהם הוא נאוה אמר השמיעני את קולך כלומר אע"פ שאין קול היונה ערב הנה את יונתי תמתי קולך ערב ר"ל הקול שתשיג בה המושכלות מן המלמד הוא ערב עד מאד, וע"פ השמיעני את קולך שקבלת מן המלמד (ף) כי קולך ערב (ק) ומראך נאוה לפי ששני שני אלו החושים יצא הכוונות אשר באדם מן הכח אל הפעל ויגיע האדם

שרשים

חלק במעשיות וכו' המעיק במציאות הש"י ובעולם התלכדים יהיה לפי זה שוף ודבר בטל מאחר שאינו מוכן לזר מעשה כלל. כן הוא המשך דברי המחבר: (כ) וזה חלוק מה שנוצרו עליו. כלומר שהוא (כז) טבע הציורה שהרי זכו חלק אלוהי ממנו שנתן לו הש"י יותר על הכ"ח כדי לעיין בדברים אלהיים ובעבור זה נקרא כלם אלהים: (ל) ממוחשי הריח. יותר ממוחשי הריח, ועיין מכל זה לעיל במאמר ז' פרק כ"ב כי הוא ג"כ נאות לזה הענין: (מ) לאלו. מוש הראות והשמע: (ל) אל אלו שני המוחשים. הראות והשמע: (ס) מן המלמד יותר

ענפים

זו היא הפהגה שחשך מתחנן מלך השמים ותנועותיהם לכל אין זה ממה שיתן שלמות בנפש שחשך כי בעליונים ושחשך אל מקום מתחנן וכו', אם כן מתאר בהדיו שהשלמות האנושי אינו נתלה כלל בהשגות המושכלות וכן בפירוקן כח שיעקר השלמות הוא נתלה בחלק העיוני אם כן דרכיו מותרין אהדי. וכן בכמה מקומות מה המחבר חמלא פעם לשון המחבר שמשמעותו הוא שלמות האנושי נסלם בחלק העיוני ופעם משמע בחלק המעשי ולא בחלק העיוני. וז"ל שכונת המחבר בזה היא כי עיקר השלמות האנושי הוא בלמה נתלה בחלק העיוני והם סגנת המושכלות כמו שחמרטו אלף שההשגה היא אלף להשיג וזל עזר אלהי דהיינו שצריך להשפיע עליו השפע האלהי ואחר שהשפיע עליו הש"י מהכמתו אזי יוכל להשיג המושכלות על המחשך משל"כ כשיצאה להשיג זה וזל עזר אלהי רק מלך שכלו לבדו צמה שרואה מתועת על השמים והרקע כדעת הפילוסופים כמו שיתבאר בפרק הבא ואחר זה אי אפשר כי להשיג המושכלות על המחשך כי השכל לואה מהשיג הבערים על המחשך כמו שנתבאר לעיל בפתיחת ספר המחבר. וההשפעה היא שישפיע עליו הש"י אינו כי אם על ידי החלק המעשי דהיינו כשעשה המלמד המעשיות בצורה שלמה כדלוי לה וכו' כדי לעשות רצון הש"י כמו שיתבאר לקמן בפרק ה' ובפרק כ"ח מה המחבר אזי יתעורר הכח

מפר מאמר שלישי פרק ב העקרים

האדם אל תכלית שלמותו בהיותו משתמש בשני אלו החושים כמו מה שראוי, ואם לא ישתמש בהם רק בהבלי העולם הנה האדם כאלו הוא חרש ועור, וכן קרא הנביא לכתעסקים בהבלי העולם חרשים ועורים כמו שאמר (ישעיה מ"ג) רחושים שמעו העורים הכיבו לראות, וזה, לפי שאינם מתעסקין בהם כראוי להם שהוא (ג') להוציא השלמות אשר בבח אל הפעל ואי אפשר שיגיע האדם אל שלמות תכליתו אם לא בהוצאת הכחניות אשר בו אל הפעל, וזה כי השלמות שני מינים, שלמות ראשון ושלמות אחרון. שלמות ראשון הוא השלמות הכניע לדבר עם היותו נסצא בפעל מיר כשימצא ויקרא שלמות המציאות, ושלמות אחרון הוא השלמות שאינו מגיע לדבר עם מציאותו מיר אבל הוא בו בכח בשעת מציאות הדבר ההוא ויגיע אל השלמות ההוא כשיצאו הכחניות אל הפעל ויקרא שלמות התכלית. וזה המין מן השלמות הוא המכון באדם כי הכסא דרך משל שלמותו הראשון יגיע עם מציאותו מיר כשהיה נשלם עשיתו, ושלמותו האחרון והוא שלמות התכלית לא יגיע רק עם הושיבה עליו, ולפי שאין סבילי הי שלמות אחר סקוה מהם אלא שלמות המציאות בלבד נאמר ביצירתם ורא אלהים כי טוב (בראשית א') לרמז כי עם מציאותם מיר הגיע ונשלם המוכניות שאפשר שיהיה ברם שהוא שלמות המציאות ולא יקוה מהם שלמות אחר וזאת זה. אבל ביצירת האדם לא נאמר כי טוב זה יראה דבר כתמיה וכי לא יהיה, ראוי שנאמר על יצירת האדם כי טוב כמו על יצירת שאר הבעלי חיים, אלא שבה שלא נאמר בו כי טוב הוא להורות שהמוכניות המכון באדם איננו הטוב המכון בשאר בעלי חיים שהוא שלמות המציאות בלבד אבל יקוה שיגיע ממנו מוכניות אחר יותר נכבד לא יגיע עם מציאותו מיר אלא אחר שיצא הכחניות אשר בו מן הכח אל הפעל וכל זמן שלא יצא שכלו מכה אל הפעל לא יגיע שלמותו המכון בו שהוא שלמות התכלית. ולזה אמר שלמה טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו (קהלת ז') ר"ל השם טוב הנקבה מצד המדות הטובות הוא טוב משמן הטוב כי השם הטוב הוא נשמה למרחקי ארץ יותר כרחק השמן הטוב אבל זה איננו טוב עצמי אל הנפש, ולזה יום המות שאז הגיע האדם אל שלמות הרעות הוא טוב מיום הולדו לפי שביום המות כבר הוציא מה שבכח שכלו אל הפעל מה שאין כן ביום הולדו שהוא בכח גמור אין לשלמות הנפשי מציאות אלא בכח אע"פ שהשלמות הנפשי נמצא או בפעל. ולרמזו על ההבדל שיש בין יצירת האדם ליצירת הבעלי חיים ושתכליות שתי אלו היצירות סתהולמות, המצא כי ביצירת הבעלי חיים הזכיר הכתוב לכינה למינה ואמר ויעש אלהים את חית הארץ למינה ואת הבהמה למינה ואת כל רמש הארצה למינהו (בראשית א') להורות כי בבעלי חיים אין הבדל בין תכלית מין אחד לתכלית מין אחר ובין יצירת הזכר ליצירת הנקבה כי המכון מכולם תכלית אחד בלבד כולל הוא קיום המין שזה שלמות המציאות וזהו התכלית שזה בכל הכינים וזכר ובנקבה כי אין יתרון בה לזכר על הנקבה, אבל באדם ימה שאין הכונה ביצירתו קיום המין בלבד אבל קיום האיש לא נאמר ביצירתו למינה ולא נבראת הנקבה עמו מיר להורות על ההבדל העצום אשר בזה שתי אלו היצירות, כי הכונה באלו קיום המין שהנקבה הזכר שוים בזה, והכונה בזה קיום באיש שאין הנקבה שזה בזה אל הזכר (ב) אבל נבראת לעזור לו כדי שיגיע אל שלמותו המכון בו שהוא נמצא בו בעת היצירה

בכח

שרשים

האמיתיות לצד ורצה לומר שכל מה שהוא לומר
נראית עצמו מתוך הספר חינו כי אם נאזק ואין
עו ערכות ומתקוות כ"כ כמו כמה שהשיג מושכלות
מן המלמד: (ר) להוציא השלמות אשר נכח וכו'.
הוא שלמות האחרון אשר יתבאר לפנינו: (ט) אבל
נבראת לעזור לו וכו'. על דרך שאר"ל כל השווה
נלח

ע נ פ י מ

הכח שלמותה הרמוז בזה המצא שהוא עשוי וישיע הכח הזה השפע האלהי עליו ע"י זה יוכל להדגיק בעיונים ועל דרך שגארו ליעל עשפים נפחיות הספר. והם כן זקק אמר המהנד בפרק הכל אחד זה ב"מ" וזה היה ההשגה שהספר בחוש מן השמוש וכו' שכל חין זה וכו' שהדגיק בעיונים וכו' וק"ל וכדי לנצל המהנד דבריו המלא זה מנצח דבריו המהנד לקמן בפרק כ"ה אמר וכו' ואלו שגארו שאין המעשה לבדו הוא העיקר ולא הכונה לבדו ראו שיהיה ההתכונות שיהיה הוא העיקר בעשיות המעשה כמו שהוא הענין נהלק המדעי עם חלק המעשי כמו שגארו בזה המאמר ע"ל. והנה חפשו בכל פרקי זה המאמר ולא מלאנו מנצח בהדיו דבריו המהנד ענין חלק המדעי עם חלק המעשי ואם כי היקר אמר כמו שגארו בזה המאמר אם לא שגארו שכונה המהנד כלן בפרק זה וכו' ג' ד' ה' הבלים אמר זה הוא על דרך שכתבו כלן. וכדי שלא תבין אחר המעשים נריכין להיות בהתכונות שיהיה דהיינו נפועל ונכונה והאחר וזאת הדיו הנו כלם. כך הוא הענין נהלק המדעי עם חלק המעשי דהיינו שגארו לנצל להשגה שלמות האנושי כי אם על ידי ההתכונות שיהיה דהיינו חלק העיוני וחלק המעשי שכל האחד וזה

ספר מאמר שלישי פרק ב ג העקרים קב 203

בכח צריך להציגו מן הכח אל הפעל. ולפי שמציאות השלמות הוא באדם הוא בכח והמציאות אשר בכח (פ) כאלו הוא ממוצע בין המציאות וההעדר קראו הכתוב אין, אמר שלמה. ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל (קהל'ג) כלומר המותר הזה על הבהמה הוא דבר שמציאותו חלוש, ואילו אמר אין מותר לאדם על הבהמה היה משמעו משפט (ה) שולל נכוח, אבל אחר שאמר ומותר האדם מן הבהמה אין משמעו משפט חיובי כאלו אמר שיש לו מותר על הבהמה אבל היתרון הדוא הוא אין כלומר דבר שמציאותו חלוש לפי שאינו רק כחניות בלבד, וזה מבואר לבעלי הדגיון כי המשפט הזה כמו כח משפט חיובי לא משפט שוללי, ועל הכח הזה אמר איוב (ג) והחכמה כאין תמצא (איוב כ"ח) כלומר כי מציאות החכמה הוא מן הכחניות הנמצא באדם הנקרא אין, כי כשימצא בפעל יגיע תכלית שלמות האדם ולא קודם לכן, ודרך הגעת זה הכח אל החכמה הוא מצד החשובה (ג) בשאלת אי זה הוא לדעת גודלי הדברים וזה אמרו ואי זה מקום בינה :

פרק ג כל דבר שהוא בכח צריך שיצא מן הכח אל הפעל וכל מה שלא יצא מן הכח אל הפעל הנה מציאותו בכחניות הדוא לבטלה כאלו לא היה, ולזה הוא מבואר ששלמות האדם ותכליתו האחרון שאמרנו שהוא בו בכח אם לא ימצא בפעל יהיה מציאות מין האדם לבטלה כי לא יהיה לו יתרון על שאר מיני בעלי חיים, ועל כן צריך שנבאר התכלית הזה מה הוא כדי שיתישר האדם להשיג, והנה השלמות והתכלית הזה לפי מה שהסמיכו הפילוסופים הוא השגת המושכלות, ואמרו כי השכל הוא הנקנה (ה) באמצעותה הוא הנשאר אחר המות, וזה (ג) כשישעצם (ג) השכל והבשיל והמושכל וישוב דבר אחד בעינו עם המושכלות שהם בשכל הפועל, ואמרו שזה הוא תכליתו האחרון והצלחתו הנפשית, ואמרו ג"כ שאם לא על דרך זה לא יצויר שום השארות לנפש ויהיה מציאות מין האדם לבטלה

שרשים

והתאחדות ויותר נראה שכוף מלשון ענש ורץ נשיכים השכל והמשכיל והמושכל דבר אחד בעצמותו וזכו לשון כשישעצם וכוף מגדר התאחדות: (ג) השכל והמשכיל והמושכל. שכל הוא שיתון לאדם מהש"י בנמצאות שכל הפועל יתר על שאר היצורים כדי להשכיל עמו. והמשכיל, הוא המלמד המשכיל נשכלו. והמושכל, הוא הענין שעליו משכיל נשכלו. ושלשון חלל הם דבר אחד. כי המשכיל שהוא המלמד אינו משכיל כ"א ע"י השכל וכדבר המושכל הוא גם כן אינו כי אם ענין שכלי רצוני שהשיג מהות כנורה מלחמה דבר גשמי ואם כן השגתו וידעתו כנורה כיהא אינה כי אם השגה שכלית ולכן השכל והמשכיל והמושכל הכל ענין אחד והוא שכלי וכשהשיג ההשגה ההיא אחרת רצוני שהשיג צורת אחת גשם על אחתו אזי יהיו שלשון שלו כולן נאחזים ונאגדים עם המושכלות שהם בשכל הפועל ויהיה כל דבר אחד וזה שאמר וישוב דבר אחד בעינו עם המושכלות שהם בשכל הפועל רצה לומר שהשיג האמת כאשר הוא מושכל בשכל הפועל כמחמת

כלל אשה שריו כלל תורה כלל ברכה כלל טובה וכו': (ת) כאלו הוא ממוצע. כאלו הוא מלחמה: (ה) שולל נכוח. שאין לו מותר כלל: (ג) והחכמה מחין תמצא. ענין לעיל במחמר ח' פנ"ו בענפים מה שכתבנו בכוונת זה הכתוב: (א) נשאלת אי זה הוא וכו'. כלומר מלד החשוב הכאם על שאלת אי זה הוא לדעת גודלי הדברים. ופי' שא"ל לשום אדם לידע מהות וגדר מחיזה דבר אם לא ע"י הארבע שאלות שהניחו הפילוסופים על הכלל והם מה וממה ומי ולמה וסכ כנגד חומר וצורה פועל ותכלית, ור"ל מה הוא החומר וממה הוא נעשית ומי הוא הפועל ולמה הוא נמצא רצוני בשכל איזה תכלית הוא נמצא בעולם. וכדוע להשיג על אלו השאלות כבר הגיע אל החכמה והכוונה והמדע להבין ולדע מהות וגדר בענין ומלחמות של כל דבר וזהו שכלו מן הכח אל הפועל והוא תכלית שלמותו. וזכו אמרו וכו' :

פרק ג (ה) באמצעותם. על ידי המושכלות: (ג) כשישעצם. מלשון ענש ענינו וגו'. (וא"כ הוא לשון דבוק

ענפים

זולת מצדו אינו כלום. ואם כן הוא, הקצוץ ההוא שהקשה המחבר לקמן בפרק הבא אחר זה על דעת הפילוסופים היא בעצמה מהיה גם כן כוונתה דעת המחבר שכתב כי אי אפשר לכלל המין או לרובו להשיג הדברים האלהים אף על ידי השפע האלהי כי לא כל חומר שידמן מוכן לקבל דבר זה מההשפעה על מכונו. לכן בא המחבר לבאר לקמן בפרק ה' שאין כן אלא חשפ"י שפי' אפשר להשיג שום שלמות על ידי חלק המדעי זולת חלק המעשי מכל מקום על ידי חלק המעשי בנצחון הכונה הרחיה לם יוכל להשיג השלמות האמתי ולהדבק בעליונים כי אחר שיעשה המעשה בכוונה לעשות רצון קונו אזי הכח שלמעלה הרמוז בזה המעשה ישיפיע השפע האלהי עליו כמו שכתבנו ועל ידי זה יהיה לו דבוקת בעליונים ונע"מ שלא ילך בשום השגת הענין אלא ע"פ"י מי שהשיג אחר כך על ידי ההשפעה ההיא בהלך העיוני והוא חלק המדעי יהיה לו

לבטלה ולא יהיה א"כ יתרון למין האדם על הבעל חי ויבטל השלמות (ד) המיני שאברנו בפרק שלפני זה, וזה דעת הפילוסופים בשלמות האנושי וכן דעת הרבה מבני התורה כמו שכתבו בחבוריהם. ונמשכו אחר זה הדעת להווייה חושבים שהיה דעת התורה לפי שמיצאו משה רבינו שאמר וארבע למען אמצא חן בעיניך (שמות ל"א) שיראה מזה (ה) היודע הוא הסוטה חן בעיניו יתברך ולא זולתו, וזה הכתוב לא יחייב אלא שיהיה ליועד יתרון מדרגה על הבלתי יודע לא זולת זה (ו) שהרי וארבע יורה על היועד אותו יתברך ואין מי שיעדנו זולתו. וראוי שנחקר עתה בדעת הזה בקוצר כפי מה שיספיק לתת הבנה ציורית אל המאמין כפי כונתו בהבור הזה, ונאמר כי כשעוין הדעת הזה נמצאהו בטל כעצמו ובלתי מסכים לדעת התורה האלהית לפי שהם לא יכלמו בשום צד משהיה מציאות האדם לבטלה ונפלו במה שברחו ממנו, וזה כי התכלית הזה לא יכלט משהיה אפשרי ההשגה או נסנע ההשגה, ואם הוא נסנע ההשגה יהיה מציאות מין האדם לבטלה ולא יהיה לו יתרון על מין החמור החמור, ואם הוא אפשר ההשגה הנה אין ספק שלא יושג זה לכלל האנשים ולא לרובם אלא לאדם אחד מאלף או ליתר ברור כאלו האמר סוקראטס ואפלטון ודומיהם, אבל שאר האנשים שלא השכילו כמותם ולא הגיעו למעלתם יהיו אצלם במדרגת החמור והחמור אחר שלא הגיעו לפי דעתם אל התכלית האנושי ויהיה מציאות כולם לבטלה זולת האיש הראוי שהוא יחיד ברור, ואם ימצא ברור אחר שלא יהיה בו איש שלם כסוקראטס דרך משל יהיה או מציאות כל המין לבטלה בזמן ההוא, והנה נפלו במה שברחו ממנו, כי יהיה לפי זה (ז) כל הפעל האלהי בזמן מה (ח) ורובו בכל הזמנים בלתי מגיע אל תכליתו ואי אפשר לו שישגיג בשום פנים (ט) וזה מזה שאין ראוי שיוחם לשום פועל שלם אף כי למדת הסבות (י) יתעלה מזה עליו רב, ועוד שאפילו לפי דבריהם המושכלות ההם שישכיל אותם או היחיד ברור, אפשר שלא יגיעוהו אל תכליתו ושלמותו האנושי, כי ההשכלה ביסודות וברורים השבעים אין זה ממה שיתן (כ) שלמות בנפש בעצם אף לפי דעת הפילוסופים כ"ש ההשכלה בדברים הלטמורים (ל) כי אין זה השלמות יגיע לנפש שהשכלה (מ) שזויות המשלש שוות לב' נצבות (נ) ושהזויות היוצאת

שרשים

המציאות את שכל האדם מן הכח אל הפעל, ענין מזה ג"כ לקמן במ"ד פל"ט: (ד) המיני. הכללי ור"ל השלמות של כלל המין, ויש מחזקין תיבת המיני וגורסין האישי: (ה) שהיועד. כלומר מי ששגין הס"י הוא המוצא חן וכו' דל"כ למה היה משה מתפלל דוקא על הידיעה: (ו) שהרי ולד"ע יורה על היועד אותו וכו'. כמ"ס לקמן בפ' ב' מזה המאמר שזאת היתה תכלית משה רבינו ע"ה בזה. ונראה שטנת פירוש המחבר בזה הכתוב כך הוא כי על ידי שיועד ויכיר אותו יתברך ויכל לעבוד עבודתו אם יראה חן וכו' למי: אמר חן שמוכל לעבוד אותך משא"כ כשאנו מכיר את אדוני אי אפשר לו לעבוד וע"ד דע את אלהי אביך ועבדו. אבל הפירוש הכאן בכתוב זה אינו מוכרח מאחר שמוכל לפרש אותו ע"ד הראשון שטנת הכתוב הוא לרמוז לוי השלמות האנושי

עגפ"ם

לי יומר דבקות בטליות מזה שאין לו שום ידיעה בהשגת חלק המדעי וזהו שדקדק המחבר בלשון לקמן בפ"ם ור"ל אט"ס שיש יתרון מדרגה ליועד על הבלתי יודע עכ"ל וכו'. ויפנה בזה חמלה הרבה במאמר זה בלשון המחבר שמעט מזה כל המאמר דבריו שכתבנו כאן בצורת המחבר. וכן מובאר בהדיא לקמן בפס"ד מאמר זה שהשלמות האנושי נחלה בחלק המדעי ג"כ ע"ש, כן ניל ברור כונת המחבר בזה וזולת זה אי אפשר לישבו. והמחבר קוצר במקום שהיה לו להאריך. ואף אם לא יהיה כונת המחבר כך מכל מקום כל מה שכתבנו הוא נכון מזה עצמו לנצח שלמות האנושי. ויש לי ע"י להביא ראיות חזקות חזקות מכוונות הפסוקים ומחמרי דל"כ אשכ כד' שאל לעמים על הקוצר קצתו. וענין לעיל בהקדמת המחבר בעצמים בבאור הכתוב ויהי עט"ס ה' אלהיו וגו' ולקמן בפרק ה' בבאור הכתוב סוף דבר הכל נשמע וגו' כי הוא נחלת גם כן לזה הענין:

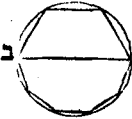
ספר מאמר שלישי פרק ג העקרים קג 205

היוצאת מהמשולש היא שזה לב' הוויות הפנימיות המבילות אליו (ס) או שכאשר ידבק צלע המעושר עם צלע המשושה שהקו ההוא נחלק על יחס בעל' אמצעי וב' קצוות. כי כל אלו יתנו

שרשים

כיהם הגדול אלל הקו כולו נקרא זה יחס בעל' אמצעי ושתי קצוות. ויש לפרש בענין אחר אלל הראשון עיקר. בעל' אמצעי הוא קו א' ב' לפי שהוא עובר באמצע העיגול וחולקו לשנים ויחס בעל' אמצעי נגד הקו כולו דהיינו המעושר והמשושה כיהם הקטן אלל הגדול ר"ל המעושר וזה הקטן והמשושה וזה הגדול והגדול יותר מן הקטן ב' אמות ויחס זה הוא ג"כ המעושר והמשושה שניהם ביחד נגד הקו בעל' אמצעי ר"ל קו א' ב' החולק המשושה והמעושר ר"ל בעל' אמצעי יותר גדול מן שניהם גם כן ב' אמות. וקח מחוגה ביוך ומדוד הקצוות והקו החולק ותמצא שכן הוא. עכ"ל בעל' אלל עקב. ולי נראה לפרש דברי המחבר קצת בסגנון אחר והוא כאשר תחלק העיגול על ב' חלקים ותעשה חלק אחד לחצי מעושר וחלק אחד לחצי משושה כנ"ל ותחבר אלו השני חלקים ביחד דהיינו המעושר והמשושה ותעשה מהן עיגול קצוי אזי אם תרצה להעמיד אותן הקצוים על מקומם הא' כמו שהיו בעיגול אחד בקו הישר אזי א"ל להם לעמוד כולם על מקומם. הראשון ובהכרח יאלו שני קצוות המשושה חוץ למקום העיגול או תוכל להעמיד אותן באופן שלא יא' כ"א קצה אחד חוץ להעיגול ואם כן הקו הזה המחבר המעושר והמשושה ביחד והוא קו א' ב' אינו יכול לחלוק את העיגול הקצוי לכל היותר כ"א עוד בב' מקומות אם תניח שני קצוות חוץ להעיגול משא"כ שהעיגול הוא עיגול בקו הישר ואינו קצוי בכל ד' שתפסה הקו הזה הוא מחלק העיגול כשום וזה שאמר על יחס בעל' אמצעי ושתי קצוות וק"ל. והנה כתבתי לך כאן כמה פירושים על דברי הרב המחבר ואתה איזה שתמצא מהן תבחר כי אין שום נפקותא בטובן וללא כתבתי אותן כי אם בעבור שמה שפירשתי נבאור דברי המחבר הוא מתושר קצת יותר על לשון המחבר

וכו'. (גם זאת נחבאר לעיל במאמר א' פ' י"ז כהנה על פי הכוונת עיי"ש): (ס) או שכאשר ידבק צלע המעושר עם צלע המשושה שהקו ההוא נחלק על יחס בעל' אמצעי ושתי קצוות. וזה לשון בעל' אלל עקב (*) דע לך כאשר יא' לך שני עגולים שוים ותחלוק אחד

ל' חלקים והשני לעשר חלקים או אם תחלק עגול אחד ותחלוקו לשנים ותחלוק חלק אחד לג' חלקים והשני למחשה חלקים כאשר הוא בצורה הזאת שלפניך ויהא יחס רוצה לומר ערך חלק המעושר כנגד חלק המשושה כיהם חלק המשושה כנגד כל הקו רצה לומר נגד המעושר והמשושה יחד וכל קו הנחלק על שני חלקים נלחי שוה ויהא יחס חלק הקטן נגד חלק הגדול כיהם הגדול נגד כל הקו נקרא זאת החלוקה יחס בעל' אמצעי וב' קצוות במחבר באקלירא ספר ו' בלימוד ל' ממנו. פירוש ע"מ עגול זה הוא ל' באמה וחלקו אותו לג' חלקים יבא לכל חלק ט"ו אמות ואח"כ חלקו החלק האחד לג' חלקים דהיינו למחשה יבא לכל חלק חמש אמות והשני השניה חלקו לה' קצוות יבא לכל חלק ג' אמות נמצא שחלק הקטן נגד הגדול הוא כמו הגדול נגד כולו. פי' שהקטן הוא ג' אמות והגדול ה' אמות נמצא שהגדול יותר מן הקטן חצי קטן וחצי אמה יותר שהרי הקטן שלשה אמות וזה ב' אמות יותר נמצא שהוא חצי הקטן שהוא אמה וחצי ועוד חצי אמה יותר וכן הוא ערך הגדול שהוא ה' אמות כנגד כל הקו כולו דהיינו המשושה והמעושר יחד פי' ששניהם יחד המשושה והמעושר ה' אמות והמשושה עצמו חמש אמות נמצא שהקו כולו יותר מן המשושה שלש אמות דהיינו חצי משושה וחצי אמה יותר וכן לעולם כל קו הנחלק לשני חלקים שאינם שוים ויחס הקטן אל הגדול

(*) הגדולה מה שפירש בשדרים בענין צלע המעושר והמשושה בשם אלל עקב יתחלו על כבודם והוא שגיאה בים. הלא שאין זה גדר יחס בעל' אמצעי וב' קצוות. ולא נקרא בשם זה רק ממסרים שהם בדמיון ב' ד' ה' הולל ומספר ב' נגד ד' הוא כמספר ד' אל ח' האמנם ג' ה' ח' אינם מיוחדים זה לזה שהרי מספר חמשה נגד מספר ב' הוא יותר ממנו החצי ממספר ב' ושתיים ממספר ב' ואולם המספר ח' נגד חמשה אינו בערך זה שגרי אם תוסיף עליו החצי שהוא ב' והי' ושתיים ממספר ח' שהוא חמשה ששים יעלה בין הכל ח' וב' ששים. ושוד שהרב המחבר נקם בלשון לשון צלע וקו ולפי פירושו ה"ל למימר קשת המשושה והמעושר וכשתדבק אותם יהיה הקשת הגדול נחלק על יחס בעל' אמצעי וב' קצוות, ועוד מאי שבידק הרי דעוקים ושומדים הם בעיגול אחד. ואולם הפירושים האחרים שהביא כולם דחוקים יעול על דוחקם נער קצן היודע דרך לשון המוסר כי אין לשון המחבר טובל פירושו, וממה שהביא עוד חמשה שונים על זה יורה שגם דברי הדבר צעני עצמו ולא האמין לדבריו כי באמת הודה ולא עזב בקצנרם מיוחד שאין לו יד במלאכת החכמה ההיא כי לא היה צפעת ההיא ספרי מדידה מנויים בלשונם הקדושה. אחרם נראה לי לפי קט כשלי שפירשו כן הוא ופשוטים הדברים הם שאם תחבר צלע המשושה והוא צלע (וב) עט

העקרים מאמר שלישי פרק ג ספר

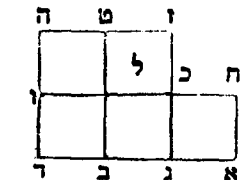
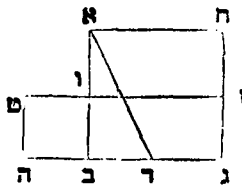
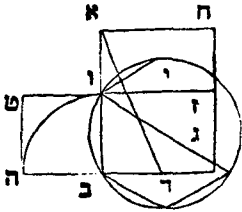
יתנו שלמות לנפש מצד שהן (ע) סבוב ודרך וסולם להשכיל הדברים השמימיים והסבות שהדברים הטבעיים נתלים בהם, ולא שהם יתנו שלמות לנפש מצד עצמם כלל. ולזה אי אפשר לה שהשאר נצחית מצד ההשכלה הזאת. וכן תמצא דוד העיר על זה במסור השמים מספרים כבוד

שורשים

המחבר: (ע) מנחם ודרך. שהשכלה היא היא הקדמה להשתלשלות מההשגות הדברים השמימיים

הגה"ה

עם אלע מעשה והוא אלע (י) דהיינו ששעשה משני אלעות האלה קו אחד ע"י חבורם יחד כמו שתראה בציר ראשון אשר אינו לפניו והוא קו (אב) שהוא מחובר משני אלעות האלה כי הפחדו על המעשה (וב) קו (אז) שהוא כמות (י) איז חזק שצמקום חבורם יחד דהיינו צמקום נקודה (ו) שם נחלק הקו (אב) על שני חלקים בלתי דומים ויהיה החלק הקטן אל חלק הגדול כיחס החלק הגדול אל הקו השלם. וכדי להאמין דברים האלה ראיתי להביא כאן הדרך השורה אקלודוס לחלק איזה קו שיהיה על יחס בעל חמשי ובי' קטות וגם המופת שיעשה עליו הוצא דבר זה מועתק בספר מלאכת מחשבת ח"ב שנקרא דבורי מדות פרק ד' כלל י"א וחמשי כנגד כל הצמן והוא על זה הקו הנעשה מחבור המעשה והמעשה דהיינו קו (אב) שצמקום הראשון שחלקו על יחס בעל חמשי ובי' קטות ויאלץ לך כי קו הוא שצמקום חבור המעשה והמעשה דהיינו צמקום נקודה (ו) שם נחלק על יחס בעל חמשי ובי' קטות:

אמנם דרך חלוקת הקו על יחס בעל חמשי ובי' קטות באופן שיהיה החלק הקטן נגד החלק הגדול כיחס החלק הגדול נגד כל הקו לשי אקלודוס כך הוא. בדרך משל הקו (אב) אשר צמקום השני חס מראה לחלקו על אופן זה כן תעשה תמשוך קו כחדוה גם ברוחב באופן שיהיה הזוית הנעשה משני קוים האלה זווית נצחית והוא קו (גב) ונעשה עליו מרובע (אבגה) וחלקו הקו (גב) לשני חלקים שוים והוא צמקום נקודה (ד) ואחר כך תמשוך קו באלכסון מן מקום ההתחלקות והוא מנקודה (ד) עד ראש הקו (א) והוא צמקום נקודה (ה) ויהיה קו אלכסון זה קו (אד) תחדודו אחר קו אלכסון זה וכחדוה תמשוך מן נקודה (ד) על (ב) קו (אד) עד נקודה (ה) ויהיה זה הקו (דבה) שזה אל קו (אד). ואחר שיעשה כן ידוע מדע כי בגודל הקו (בה) קו יהיה חלק הגדול מן הקו (אב) שתראה לחלקו על יחס בעל חמשי ובי' קטות וחוכל לחלק מן קו (אב) נגדל הוא במחוגה:

והמופת על זה הוא ששעשה על הקו (בה) מרובע שזה הלעות (הטוס)

ומנקודה (ו) שנקו (אב) תמשוך קו ישר עד נקודה (י) צק (גה) באופן שיהיה לך מרובע ארוך שארס קו (גדה) ורחבו כרוחב מרובע (הטוס) כאשר תראה בצמקום ראשון ואזי יתברר לך הדבר על פי הקדמה אחת אשר נרץ שחזק אותה והוא כלל אחד מחכמת המצידה אשר אינא אותה הנה:

א יס לפניך קו אחד והוא המסומן (אב) צמקום השלישי ותחלקו לשני חלקים שוים צמקום נקודה (ג) ותוסף לזה הקו עוד קו קטן והוא קו (בד) ותחבר ההוספה האחת לחצי קו הראשון שיהא (גה) צמקום השלישי הכי מקטן הזה נעשה קו (דגה). ותעשה מן זה הקו מרובע שזה הלעות (דגה) ונחלק המרובע הזה ששעשה מרובע שזה הלעות על קו ההוספה הנ"ל והוא מרובע (גדול) ותמשוך שני קוים ישרים מן המרובע (גדול) אחד באורך ואחד ברוחב דהיינו קו אחד מן נקודה (ג) עד נקודה (ה) וקו אחד מן נקודה (ל) עד נקודה (ב) והכל מכון באופן השווי כאשר למראה עיניך אז ידוע מדע שהמרובע (דגה) לבד יהיה שזה אל מרובע הארוך (ודלח) שארבו הוא על אורך קו (אב) וקו ההוספה (דגה) ורחבו רוחב קו ההוספה עם מרובע (מחכל) על שני אלו מרובעים יחד הוא שזה המרובע (דגה) דהיינו שהוא מחזיק מה שמחזיקין שני אלו המרובעים יחד. ויבורר הדבר כך כי הנה זאת מראה לעינים שהמרובע (גה) הוא שזה אל מרובע (גה) אחרי שהקו (אב) מחלק על שני חלקים שוים צמקום (ג) א"כ המרובעים האלה הם שוים באורך ואולם ברוחב ג"כ הם שוים כי שניהם הם ברוחב קו ההוספה. וכלי לעינים שהמרובע (גה) שזה אל מרובע (הטלו) כי גם הם ארכם ורחבם שוים דהרי ארכן חצי קו (אב) ורחבו כרוחב קו ההוספה (דגה) וא"כ הני' מרובעים האלו דהיינו מרובע (הטלו) ומרובע (גה) ומרובע (גה) כולם שוים זה לזה. (וה"פ)

ספר מאמר שלישי פרק ג העקרים קד 207

כבוד אל (הלים י"ח) אמר בו כי מה שאפשר שיושג מצד המחקר האנושי מתנועת הגלגלים אינו רק מה שנראה שהשמים מתנועעים המיד, ומצד שכל מתנועע צריך אל מניע יורה על סציאות השם המניע אותם, ומצד שהם גופים גדולים ונראים עד מאד יורו ג"כ על עצם הכח שיש למניע אותם שכל זה יורה על כבודו ויכלתו, ובעבור זה אמר כבוד אל לרמוז על היכולת כמו יש לאל ידיו, וכן הרקיע הוא החלק מן האוויר שהממטר והשלג הוברד והקולות הולפידים המתהווים בו מורה ג"כ על עצם מעשה ידיו, ואפשר שירמז במלת הרקיע לגלגל היומי שכן קראו יחזקאל רקיע באמרו ורמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא נטוי על ראשיהם וגו' (יחזקאל ה') והאריך לבאר איך השמים והרקיע מספרים כבוד אל ומעשה ידיו ואומר יום ליום יביע אומר וגו' כלומר כי מצד התנועה היומית הנראה להם בכל יום ויום (פ) והשנוי שהוא משתנה יום אחד מיום אחר הוא האומר שהם מספרים בו כבוד אל. וכן לילה

שרשים

השמימיים: (פ) וכשנוי שהוא משתנה וכו'. הגלגלים הנמצאים והמתהווים בעולם הם משתנים מצד התנועה היומית וכן מצד כל שאר תנועות ככל יום ויום כי היום לומח עשכ זה ואחר זה וכיוצא

הגה"ה

(וא"כ אם תחבר המרובע (בדול) הנעשה על קו ההוספה אל השמי מרובעים (בלבד) (כנאלח) יהיה השטח של שלשון יחד מחזיק כמו שיחזיק המרובע (בדול) עם השמי מרובעים (בלבד) (הסלו). ולפי זה השטח (הדנכלס) שזה אל מרובע האורך (ודלח). וזהו כן אם תמסך אל השטח (הדנכלס) את המרובע (פזכל) כדי שתמלא המרובע הנעשה על אורך חצי קו (אב) וקו ההוספה. אז יהיה השטח המרובע הזה שהוא שטח הללעות (גדה) מחזיק כפי אשר יחזיק שטח המרובע האורך (ודלח) עם המרובע (פזכל) כי כנר הקדמנו ששטח (ודלח) הוא שזה אל שטח (הדנכלס) וכמו שתוסף המרובע (פזכל) אל זה השטח כן תוסף אל זה השטח והרי מובאר הוכחתו שהמרובע שזה הללעות הנעשה על חצי קו (אב) עם קו ההוספה הוא שזה אל השמי מרובעים דהיינו המרובע ארוך שארטי קו (אב) כולו עם קו ההוספה ורחבו כקו ההוספה ומרובע (פזכל): ועל פי זה נבא לבאר המוסק של יחס בעל חמשי וז' קצוות שהרי זאת ענינו רוחות שהמרובע (פזכל) הוא מרובע של חצי קו (אב) שהרי מה שהקיים מרובע (גדה) הם יותר מחצי קו (אב) הוא ע"י קו ההוספה שתוסף על חצי קו (אב) ואם תחבר הישרון היה והוא השטח (הדנכלס) יהי יותר רק המרובע (פזכל) שהוא מרובע של חצי קו (אב) וא"כ לפי זה ריבוע ארוך שארטי אורך קו (אב) כולו וקו ההוספה ורחבו רוחב קו ההוספה אם תמסך אליו מרובע של חצי קו (אב) יהיה שטחו מחזיק כמו המרובע שזה הללעות הנעשה על אורך חצי קו (אב) וקו ההוספה: ועתה נבא ונראה בציור השמי אחרי שהקו (בב) השווה לקו (אד) נתחלק שם לשני חלקים שווים במקום נקודת (ד) נאמר שכן (בה) הוא קו ההוספה ואם כן לפי ההקדמה ה"ל יהיה מרובע האורך (גנהס) צלופף מרובע של קו (דב) שהוא חצי קו (אב) מחזיק כמו המרובע שזה הללעות הנעשה על קו (דה) או על קו (דל) השווה לו, כפי ההנחה אשר נהנונו בנחלת הענין שהשמי קיים האל דהיינו קו (אד) שהוא אלכסון מן מרובע ארוך שארטי אורך (אב) ורחבו כחצי קו (אב) הוא שזה אל קו (דב). וכבר הידוע שהאלכסון של מרובע מחזיק בשני מרובעים אשר האחד הוא מרובע האורך והשני מרובע הרוחב וא"כ מרובע של קו אלכסון (אד) מחזיק הריבוע של קו (דב) שהוא רבוע של חצי קו (אב) וגם ריבוע של קו (אב) שלם ואחרי שהקו (דה) הוא שזה אל קו (דל) כפי ההנחה אשר נהנונו א"כ המרובע של (דה) גם הוא מחזיק כמחזיק מרובע הנעשה על קו (אב) שהוא המסומן (אבגה) ומרובע חצי קו (אב): והעלילה לנו מהו הוא שהמרובע אשר נעשה על קו (דב) ית לו שני כללות. כלל אחד מצד האורך (דה) הוא מחזור חצי קו (אב) וקו ההוספה מזה יאל לן שהמרובע (דה) הוא מחזיק בשטח האורך (גנהס) עם שטח מרובע (דב) שהוא חצי קו (אב) וכלל ב' מצד שהקו (דב) הוא שזה לנקו אלכסון (דל) שטח מזה שהוא כלל את המרובע (אב) ואת המרובע (דב). ולפי זה ברור הוא שהמרובע ארוך (גנהס) הוא שזה אל המרובע קו (אב) שהוא המסומן (אבגה). והנה המרובע (גנוב) הוא משותף לשניהם דהיינו אל המרובע (גנחא) וה"ל ואל מרובע (גנהס). ולפי"א אם תחבר המרובע (גנוב) מן השמי מרובעים האלו אזי בודאי אחר שתכנסו שזה אם כן הנשאר של כל אחד ואחד ג"כ שזה יהיה המרובע (האזו) שזה אל המרובע (גנהס) וכבר ידוע שהיחס האמיתי בין שני קצוות ידועים יתורם לנו על ידי הכפלת השני קוים הידועים כי עם זה ומן היואל מהכפלה האחת תוליד שורש המרובע והשורש אשר יאל לך הוא הקו האמיתי ביהוה (על הדרך משל אם חמד שהקו אחד מספרו ב' ושד קו אחד הדע שסמפרו ח' ותמצה לדעת האמיתי מכפיל שני קוים האלו ותאמר ב' פעמים ח' הוא פ"א תוליד השורש מן פ"א יאל לך ד' הוא הקו האמיתי). וזהו מבורר שהקו (בב) הנפדר מן קו (אב) הוא היחס האמיתי בין קו (אב) כל הקו ופין (אז) הנשאר שהרי המרובע (האזו) הוא סיואל מהכפלת (אז) על (אב) כי קו (הא)

ספר מאמר שלישי פרק ג העקרים

לילה ללילה יחזה דעת, כי על דרך האמת אין שם אומר כלומר מאמר נגזר כמו העולם מחודש, ולא בדברים ר"ל המלות הנפרדות כתיבת העולם או מחודש, וגם לא ההברה הקולית ואפילו מאות אחת כי בלי נשמע קולם, והכונה שאין לשמים אחד מאלו, אבל בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם מצד התנועה הנראית בהם על די השמש ששם לו אהל בשמים ועל ידו יוכרו היום והלילה ושאר התנועות השמימיות שעל ידם מתחדשות ההווות הכורות על מעשה ידי השם בעולם השפל. ואמר עוד והוא כחתן יוצא מחפתו וגו' (תהלים י"ט) כלומר (ג) כי השמש בתנועתו היומית הואת מוכרח מצד הגלגל היוםי כחתן משהוא יוצא מחפתו שאינו רוצה לצאת משם אלא על צד ההכרח כמאמר הנביא יצא חתן מחדרו וכלה מחופתה (זחל ז') ועם כל זה ישיש כגבור לרוץ אורח כדי לעשות רצון קונו, ויבאר הסבה למה יאמר שהוא מוכרח בתנועתו היומית לפי שאנו רואין לו תנועה אחרת מיוחדת מצד שהוא יוצא מקצה השמים והוא מקיף על קצתם ר"ל לפאת צפון ולפאת דרום שאינו זורח היום במקום שזרח האמל ועל זה הדרך הוא מחסם צד דרום פעם וצד צפון פעם ואין נסתר מחמתו (ק) וזו היא ההשגה שאפשר שחושג מצד השמים ותנועותיהם, אבל אין זה כמה שיתן שלמות בנפש שתדבק בו בעליונים ושתשוב אל מקום מחצבה. אבל תורת השם לברה היא שלמה שתספיק להשיב הנפש אל מקום אשר היה אהלה בתחלה, וזהו שסמך לזה תורת ה' תמימה משיבת נפש, והמשיך אל זה יתרונות הדת האלהית על זולתה מן הדתות כגון שנתבאר בפרק שמיני מן המאמר הראשון, ויתבאר מכל זה כי מצד הידיעה בתנועת הגלגלים ומצד הידיעה ברבדים הטבעיים המתהווים ברקיע השמים לא תגיע הנפש אל שלמותה (י) ואולם אם יצויר שיגיע שלמות לנפש הנה הוא מצד הידיעה (ט) בדברים האלהיים אבל לא יהיה זה אם לא יהיה המושכל אמתי והוא שיוכיחם מה שהוא בנפש עם מה שהוא חוץ לנפש ואז אפשר שתתאחד הנפש עם השכל הפועל מכל צד וזה לא יצויר, כי לא יצויר שימצא חכם שיוכיחו מושכליו מכל

שרשים

וכיוצא בו. והא"י פ' שהוא משתנה ר"ל שנמקם שזרחת השמש היום אינה זורחת מחר : (ג) כי השמש בתנועתו היומית הולכת הוא מוכרח וכו'. פ' כי השמש חזר טבע הולכתו לא היה מסבך את העולם כי אם בשנה שהיא שס"ה ימים רק ע"י גלגל היוםי שהוא מסבך את העולם ביום אחד שהוא כ"ד שעות. מוכרח השמש גם כן לסבך אותו

הגה"ה

(הא) (א) זה הוא שזה אל קו (אב) והוא נחבטל ע"י קו (אז) והאשר מרובע של המספר היוצא מהמסלה זאת הוא קו (וב) אחרי שהמרובע (ובס) הנוטה על קו (בה) או (וב) הסוה לו מחזיק כמו מרובע (האז) : ומעשה נחזור לענינו אל ציור הראשון, הנה למראה עיניך שם תראה עיגול אחד נחלקת החצי ממנו לשלושה קווי משושה והחצי ממנו למששה קווי משושה ואסם קו אחד מן המשושעים נחקק על הלוח והאשרצעה יתרים נרשמו ברשימות דקות כי אין מן העורך לבאן רק משושה אחד ומעשה אחד ולע מעשה זה הוא הקו (יו) והלע המשושה אשר ממנו דבר הוא הקו (וב) ונחמר כי אם נחצר השני ללעוה האלה יחד דהיינו שנמדד במחצוה קו אחד שיהיה כמות המעשה הזה ונוסף המדה הזאת על קו המשושה והוא הקו (אז) אשר נוסף על קו (וב) שהוא ללע המשושה מוכרח הוא שיהיה הקו (אב) הזה נחלק במקום חבורם יחד דהיינו במקום נקודה (ו) על יחס בעל אלמעי וכו' נקוות, והמעשה (בה) ונשמעויה נקוה קו (בב) דומה אל קו (אב) אשר מחובר ממעשה ומשושה אמנם באופן שיהיה היות (ב) הנלוה ביניהם יצא נכח ועשוי על זה הקו (בב) מרובע שזה הללעות (גבאח) וגם חלקו קו (גב) באלמעייתו במקום נקודת (ד) והשכנו חלככנו (דא) וכמדת חלככנו זה נעשהה הקו (דה) בהמשכה קו (דב) עד נקודת (ה) וידמה בעיניך כאלו קו (דה) הוא קו אורך חני קו (אב) שהוא (דב) וקו ההוספה שהוא (בה) וכשמעמיד המחצוה רגלו אחד על נקודה (ה) ורגלו השנית על נקודה (ה) ומחוז ברגל השני רביע עיגול יגיע עד נקודה (ו) א"כ קו (וב) בזה לקו (בה) ולפ"י מוכח שמרובע שזה הללעות של (וב) והוא המשושה הראשון מחזיק כפי אשר יחזיק המרובע ארוך הנעשה מן קו מעשה (אז) ברובע וזו קו (אב) בצורך כאשר נתבאר כל זה מכה המוחה שצוור השני וה"כ מוכרח נקשתו שהלע המשושה הוא הנעל אלמעי שצין המעשה וזין הקו השלם ויבדל שיש מן המעשה למשושה כן הבדל יש בין המשושה לקו השלם. כן נראה לי צפירות דברי המאמר וכן הסכים עמי הרב התורי ורופא מומחה מוה"ר הירץ צמח"ה מורי ז"ל מפסד"א אל' שהוא הביא ע"י משה האללענברי :

ספר מאמר שרישי פרק ג העקרים קה 209

מכל צד עם המושכלות אשר בשכל הפועל, ובעבור זה יהיה בפילוסופים מי שהכחיש ההשארות הנפשיות מכל וכל לפי שמה שישכיל האדם מדברים האלהיים אי אפשר שיהיה אמת גמור ומסכים מכל צד למושכלות אשר בשכל הפועל, כי השכלות הנפש בדברים הנברלים מחמריהם (ח) השערות ואיסודות ואפשר שיהיה הדבר בהפך מה שהושכל. והמשל בזה מה שנפל בו החלוקת בין הפילוסופים הראשונים והאחרונים אם המניע הראשון עלול מהסבה הראשונה אם לא, כי אכן סינא ואבונצור ורבי משה הלוי יראו שהמניע הראשון עלול מהסבה הראשונה ואכן רש"ד יראה שהסבה הראשונה היא מניעה הגלגל ויחס זה הדעת אל אריסטו, ואם הדבר הוא כדברי אבן סינא הנה אריסטו לא השכיל אמת זה הדרוש שהוא מובחר המושכלות האלהיות אבל השכילו (ה) בחלוק מה שהוא, ואם כן היה כל המציאות מן האדם אשר מוסן אריסטו ועד זמן אבן סינא לבטלה אחר שהשכילו מבוחר המושכלות בהפך מה שהוא והנה נפלו במה שברחו ממנו. ועוד ישאף אם נודה להם שיעקר שלמות האדם הוא תלוי בהשגת המושכלות ושהה דבר אפשר שיושג לכל המין או רובו, הנה אי אפשר להכחיש שיש חלוק בין המשכילים שזה דבר שהחוש מעיד עליו ואם כן אפוא מי יתן ואדע אם כאשר השכיל ראובן מושכלות מה וישגי שמעון מושכל אחר יותר ממנו מהו ההבדל אשר יהיה ביניהם כשיתעצמו יחד בשכל הפועל. ואם תאמר שלא יתעצם בשכל הפועל אלא מי שהשכיל כל המושכלות שהם בו כדי שיהיו שניהם דבר אחד בעצמו, הנה זה דבר לא השיגו אדם מעולם ויתבטל לפי זה ההשארות שברו מלבם ההכמים בעיניהם ההולכים אחרי שרירות לבם הרע תכלו במים איריים והעלו חרס בידם, וע"ז אמר רוד סעפים שנאתי ותורתך אהבתי (קהלס קי"ט) ר"ל מחשבות הפילוסופיות שנאתי, ותורתך אהבתי כי בה יגיע האדם אל השלמות הנפשית הכולל כל המין או רובו. וזה כי ראוי שיהיה התכלית המכוון במין נמצא לכל המין או לרובו, כמו שהכח אשר בסקמוניא"ה לשלשל האדומה או אשר בראונ"ד לרפא רוע המוג הנמצא בכבד ראוי שימצא לכל אישי המין ואע"פ שיתחלפו (ג) בחק וחולשה, אבל שלא ימצא הכח ההוא לכל המין או לרובו זה א"א לפי שאז לא יצרך ע"ז גדר הראונ"ד ולא על זה גדר הסקמוניא"ה, ולזה הוא מבוחר שכל האנשים שיערך עליהם גדר האדם ראוי שיהיה התכלית האנושי אפשר שימצא לכלם או לרובם (ג) אם לא ימנע זה רוע בחירתם (ד) ואף אם לא ימצא זה בכל המינים ראוי שימצא ברובם, שאם לא כן יהיה מציאות מן האדם לבטלה (ה) והוא מן השקר שזהיה בבאן מיוחדת למין מן המינים ולא יסודו כמנו הפעולות והתכלית שראוי שיסודר ממנו, ולזה תמצא שכתב אריסטו כי בהכרח הוא שיבא זמן שיהיו כל האנשים נמשכים אחר האמת וישתדלו לדעת השם כפי מה שהוא אפשר בחק האדם עכ"ל. ואמנם אמר זה למה ששער שאם לא כן יהיה מציאות מן האדם לבטלה (ו) ואחר שהשגת המושכלות על הדרך שבארנו רחוק מאד בחק כל האנשים. ראוי שנבאר אי זה הדרך הוא שעל ידו יושג השלמות האנושי שיהיה כולל כל המין או רובו ושדויה האפשרי וההשגה לכלל המין או לרובו :

כל

שרשים

הראשונה וכיוצא בה כמו שנבאר והולך :
(ח) השערות ואיסודות. שהם משוערים בשכל (אנושי) שהיו שיהיה על זה האופן) לפי אומד דעתו :
(א) בחלוק מה שהוא. בחלוק האמת : (ב) בחוץ וחולשה. פי' שזה שרוע מזוג חוק מצד אינו יכול כל כך להקפיד על שזה שרוע מזוג חלש בו ואינו כל כך כמו שהוא נבחרו לכל מכל מקום הוא מועיל לשניהם לכל אחד לפי טבעו : (ג) ואם לא ימנע זה רוע בחירתם. פי' שאין להם שום מונע רק בזה לא ירצו לבטל אל תכלית מצד שיהיו נותרים בדרך הרע : (ד) ואף אם לא ימצא זה בכל המינים. כ"ל שר"ל שנמצא זמן אחד שלא יהיה אז השלמות האנושי נמצא לכלם או לרובן אבל מ"מ נמצא להקטין לאחד או לשנים. אבל אין לפרש שבהויה היות לא יהיה התכלית האנושי נמצא לשום אדם, אם כן יכיה לפי דבריו גם כן בזה היות מציאות כל מין האדם לבטלה כמו

הקשה בעצמו לעיל מניח על זמן אריסטו וכדור פירקן על הדעת הפילוסופי. ואם כן לפי מה שפירשנו צ"ל מ"ש מח"כ ראוי שימצא לרובם פירושו שכדור הומניס ראוי שימצא התכלית האנושי לבטל או לרובם גם כן דל"כ יכיה רוב מין האדם ברוח הומניס בטל וק"ל : כ"ל : (ה) והוא מן השקר שיהיה בכלל וכו'. פי' שזה דומה לומר שיהיה בלדס איזה צורה מיוחדת מוטענת נקטו זולת הכחירה שיהיה מונעת את האדם מלגלג תכליתו : (ו) ואחר שהשגת המושכלות על הדרך שנבארנו וכו'. פי' היא השגת הידיעה נדברים אליהם כמו שנוכר למעלה. ואי לא מסתפקה ה"ל שטעות נפל בספרים וצריך להיות ואחר שהשגת המושכלות רחוק מאד מכל כל האנשים כמו שנבארנו ראוי וכו'. וקאי לדעת הפילוסופי הנוכרת בריש פרקין וק"ל :

שני

ספר מאמר שלישי פרק ד העקרים

פרק ד כל נמצא כפי מדרגת טבעו יקל עליו לקנות המעלה והשלמות הראוי לו מאי זה מין שיהיה. זה מבואר בגלגל בחפוש (ה) שני השלמות מיוחדים במין האדם, כי אנתנו נראה האנשים שהם שלמי היצירה וחוקי הטבע משנים שלמות הבריות בלי שום עמל (ג) ולא שום פעל אבל הבריות הוא נמצא (ג) מסתבך בהם בפעל תמיד. ויש אנשים שהבריות מסתבך בהם הסתבכות חזק אבל יצטרכו לעשות אי זה פעל או אי זה טויל כדי שיתקיים בהם הבריות. ויש אנשים שהבריות אינו מסתבך בהם הסתבכות חזק ויצטרכו לעשות פעולות רבות והשתדלות חזק כדי שיתקיים בהם הבריות אבל עם ההשתדלות החזק כבר יגיע בהם הבריות השלם, ויש אנשים שהם רועי המזג כ"כ שאף אם ישתדלו כל השתדלות שבעולם א"א להם שישגו הבריות השלם אבל כבר ישיגו דבר (ד) מתדמה אל הבריות בפעל אחד בלבד או בפעולות מועטות, וזה, כי כבר ישיגו שיתקיימו עם רוע מזגם בפעולות מועטות בענין שלא יתוכם החולי בהם לא זולת זה. וכן ימצא זה הענין מהתחלפות המדרגות בשלמות ההכחה או בשלמות העושר, כי יש מי שיקנה ההכחה או העושר בעמל מועט, ויש מי שיקנה אותם בעמל גדול, ויש מי שלא יקנה אותם עם כל עמל שבעולם אבל כבר ישיג עם העמל מדרגה מה בהם, וע"ז הדרך ימצא הענין בכל הנמצאים בשלמות המיוחד בכל אחד מהם כפי טבעו, וזה, כי הסבה הראשונה להיותה (ה) מספקת בעצמה אל שימצא בה תמיד בפעל השלמות אשר נתיחד בה כפי מדרגתה (ו) לא תצטרך לעשות שום פעל לא בעצמה ולא בזולתה כדי שתקנה על ידו שום שלמות, והשכלים הנבדלים להיותם נקיים מחומר ימצא בהם השלמות אשר נתיחד בהם כפי טבעם בפעל המיד, ויא יצטרכו לעשות שום פעל בעצמם כדי שישגו שלמותם אלא ההנעה שניעו אל זולתם רצוני לגלגלים, ואולם הגלגלים עם היותם בעלי נפש משכלת כפי הסכמת כל החכמים, הנה להיותם בעלי חומר לא הספיק להם לקנות השלמות המיוחד בהם כפי טבעם אם לא כשיעשו הם איזה פעל בעצמם, וזה הפעל הוא התנועה, כי בפעל ההתנועות בכלל תשיג נפשם המשכלת שלמותם, כי להיות משכנה בגוף תצטרך אל פעל גופי כדי שתשיג השלמות שנתחד בה כפי טבעה. ועם כל זה כבר יתהלפו הגלגלים קצתם מקצתם בפעל ההוא, כי מי שהוא מהגלגלים יותר נכבד ויותר שלם במעלה כמו (ז) הגלגל היומי יספיק לו פעל אחד פשוט בלבד להשגת המעלה שנתחד בה כפי טבעה, והפעל הזה היא התנועה היומית שהיא תנועה אחת פשוטה, וגלגל הכוכבים להיותו רחוק מהמעלה ומקנית השלמות מן הגלגל היומי לא תספיק לו תנועה אחת בלבד ייצטרך אל שתי תנועות (ח) שהן התנועה היומית והתנועה המיוחדת לו, ושאר הגלגלים כל אחד ואחד כפי רחוקו מהמעלה יצטרך רבוי פעולות כדי שישגו שלמותו המיוחד לו, ובעבור זה נמצאו הגלגלים מתחלפי התנועות ונמצאו לאחד מהן רבוי תנועות יותר מלאחר כפי רחוקו מהשגת השלמות. עד שנמצא קצת כוכבי לכת וביחוד היורה ימצאו לו תנועות רבות מתחלפות הגשם. ולזה יורה מהכרח הגלגלים שיתנועעו כדי שישגו שלמותם המיוחד לנפשותיהם ידי רבוי התנועות תקנה היורה השלמות אשר נתיחדה בו כפי טבעה, וזה דבר הסכים עליו הפילוסוף בכלל הג' מהמאמר השני מספר השמים והעולם. וזה מסה שיוורה כי אין שום בעל חומר משיג שלמותו המיוחד לנפשו כפי טבעו וזולתו בעשיית פעולות גשמיים נגמרות ע"י מהותם בה בגוף, ויתחייב מזה כי האדם להיותו בעל חומר יותר עובד מחומר הגלגלים שיצטרך בהכרח

שרשים

אכלו כפעל תמיד, וזהו נגד האמת כי החכמה והעושר הוא אכל האדם בתהלה ככה, וכיותר נראה כזה הוא שטעות נפל בספרים וכ"ל כחוש השלמות וכו' וק"ל: (ג) ולא שום פעל. אינם צריכים לשום פעולת רפואה: (ג) מסתבך. מעורר בהם חזק מאד והוא לשון הכחזר איל אחד נאחו בסבך: (ד) מתדמה אל הנדירות. שלא ישיג שום בריאות לגמרי אלא שט"י הפעולות המועטות אלו נעשה לו שלא יחוסף אליו החולי כמו שמבאר והולך: (ה) מספקת בעצמה. וזולת שום פעולה: (ו) לא תצטרך. לכן לא תצטרך: (ז) הגלגל היומי. הוא טליון על כל הגלגלים שתחתיו: (ח) שהן התנועה היומית. כי כל גלגל

פרק ד (א) שני השלמות. שלמות הנדירות ושלמות החכמה והעושר. אלא שיש בזה קצת פיון למה כולל החכמה והעושר בחד שלמות כי לפי הנראה כל אחד הוא שלמות בפני עצמו ואין האחד נאכל בחדו. ויא"ה שהחכמה והעושר בכל שלמות אחרון הכוכב לעל כפ"צ מזה המאמר, ור"ל ה' מעלות שמבאר וכולך משלמות הנדירות הם נקראים שלמות ראשון לפי שעל ידי הפעולה מיד או בלי שום פעולה כאלו אלו, והג' מעלות שמבאר וכולך משלמות החכמה והעושר הם שלמות אחרון ולכן אינו מזכיר בשלמות החכמה והעושר המעלה ראשונה שזכר גבי שלמות הנדירות והוא שבהם אליו בלי שום פועל רק הוא

ספר מאמר שלישי פרק דה העקרים קן 211

בהכרח אל רבוי הפעולות יותר מהם כדי שש"י רבוי הפעולות ישיג השלמות שנתית בו כפי טבעו שהוא שלמות נפש המשכלת, שאם היה אפשר שישגו בהשכלה לבד בזולת הפעולות כל שכן שידיו יותר ראויים בזה הגלגלים ולא היו צריכים להתנועע ולעשות פעל גופי לקנות שלמותם. אלא שש"א לשום בעל חומר להשיג שום שלמות בזולת פעל גופי. ואולם הבעלי חיים הבלתי מדברים להיותם רחוקים יותר מאד מהמעלה המיוחדת לבעלי הנפש ולא היה אפשר להם כפי טבעם לקנות הקיום האישי להיותם נעדרי השכל הושם להם מין מה מהקיום דומה אל קיום שאר בעלי הנפש והוא הקיום המיני, ויושג זה בפעל אחר בלבד או בפעולות מועטות להיות השלמות ההוא רחוק מאד מהשלמות אשר בשאר בעלי הנפש שהוא ההשגרות האישי, אבל האדם למה שהיה אפשר לו הקיום באיש מצד נפשו המשכלת כמו שהוא בגלגלים והיה רחוק מאד ממדרגתם הושמו לו רבוי הפעולות המתחלפות כדי שעל ידי רבוי הפעולות יתקן מה שחסר לו וישיג מדרגה ממין המדרגה שישגו הגלגלים בפעולה אחת או בפעולות מועטות; והוא מבואר שאין כל הפעולות נותנות שלמות אל הנפש (ט) אלא אותן שהן כפי מה שראוי, גם א"א שהיו הפעולות ההן נותנות שלמות אל הנפש (י) מצד היותן פעולות גשמיים בלבד שא"כ היו כל הגשמיים שהם בעלי נפש חיונית משיגים השלמות ההוא, ולהיות האדם בעל חומר א"א שישגו השלמות האנושי (כ) מצד ההשכלה בלבד בזולת מעשה כמו שבארנו זה מהלגלים כי להיותם בעלי חומר חיוני שימצא להם פעל מהגשמי שהוא התנועה כדי שש"י הפעל ההוא ישיגו השלמות הנפשי שנתיתם בהם כפי טבעם, ולזה יתחייב שהיה הדבר הנותן השלמות לכל בעל חומר ובעל נפש משכלת ענין מורכב מפעל גופי והשכלה נפשית, כי הפעולה המעשית לא תתן השלמות מצד היותה פעל גופי בלבד אבל מצד ההשכלה הנפשית שיושכל בעשייתה כמו שבארנו. והפעל הנעשה על התואר שהוא מורכב מפעולה גופית והשכלה נפשית הוא הנותן שלמות בנפש, והן הפעולות שאמרנו שהן נמשכות אחר צורתן השכלית ומושפעות ממנה [ה] לא השכלת המושכלות בלבד כמו שחשבו בו הנמשכים אחר הפילוסוף:

פרק ה ההשכלה הנפשית שאמרנו שהתן השלמות הנפשי בהיותה מתחברת אל הפעולות, איננה השגת המושכלות אבל היא שיוכיח העושה הפעולה הגופית ההיא לעבוד השם בעשייתה, וזה כשיעשה אותה בכונה לעשות הטוב והישר בעיני השם לא להנאת עצמו ולא לכונה אחרת כלל, וזה דבר ילקח עליו ראה מן הגלגלים שהם בעלי גוף ונפש משכלת כמו שהוא מין האדם ושלמותם הוא מושג להם מצד היותם מתנועעים תמיד בפעל להשלים רצון השם שגורם עליהם להתנועע כדי שיתקיים המציאות, כמו שבאר זה המפורר כשהיה מדבר על השבח שראוי שישבחו הבריות את השם על החסד והטוב שגמל להם והתחיל מנשוא האדם ואמר ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליו (מסליס ק"ג) ואחר כך כשדבר על הכוכבים והמזלות אמר עליהם ברכו ה' כל צבאיו משרתיו עושי רצונו (סס ק"ג) כלומר שתכלית כונתם בהנועתם אינו לשום תכלית אחר כי אם לעשות רצונו והוה תכלית שלמות העבודה שאפשר שיעבד שום נוצר את הש"י, כי גם בשכלים הנברלים באר הכתוב כי כונתם להניעם הגלגלים אינה רק לקיום גורת השם ודברו שגור עליהם להניעם לא זולת זה אמר הכתוב ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו (סס ק"ג) קרא למלאכים שהם השכלים הנברלים גבורי כח להיותם מניעים הגלגלים תמיד בכח גורל וביד חזקה ואמר שבהנהיגה הזאת אינם מתכוונים לשום תכלית אחר כי אם לעשות דבר השם וגורתו שגור עליהם להניעם, והוה לשמוע בקול דברו כלומר הם מניעים אותם להיותם נשמעים לקול דברו שהוא התכלית היותר גורל שאפשר להם שישגו ואינם מניעים אותם לקבל שום פרס ולא להשיג שום תכלית אחר כמו שראיתי

שרשים

צריך להתנועע עם תנועת גלגל היוזם: (ט) אלא אותן שכן כפי מה שראוי. שיעשה פעולות טובות כגון צדקות ומצות וכיוצא בזה: (י) מצד היותן פעולות גשמיאות בלבד. שיעשה המעשה זולת הכונה

ענפים

פרק ד [ה] לא השכלת המושכלות בלבד וכו'. מלתן זה נמי משמע שכונת המחבר בשלמות האנושי הוא על דרך שכתבנו לעיל בפ' ב' בענפים. ולכן דקדק בלשונו ואמר מלת בלבד וזלזל ואמר לא שהשלמות האנושי מלה בלבד בהשגת המושכלות וכאן חלק המדעי אלא שהוא מלה ב"כ בחלק המעשי על דרך שכתבנו לעיל בפ' ב' בענפים:

ספר מאמר שלישי פרק ה העקרים

שראיתי מי שפירש כי לשמע בקול דברו ר"ל שהם מניעים הגלגלים (ה) כדי שישימנו יחד דבר השם (ה) כלומר כדי להשיג שלמות יותר מהמשגש להם כי ידמו שבוה ישפיע להם שפע יותר גדול וישיגו מדרגה יותר גדולה, וזה אינו נכון, כי זה הכתוב מדבר במלאכים המניעים לא בגלגלים ושלמות המלאכים (ג) הוא בפועל תמיד ואין להם רצון בכח שלמותם היא תמידית וההשגה לא זולת זה, ועם כל זה יבאר הכתוב שאין השלמות להם מצד השכלות המושכלות בלבד (ג) אלא ההנעה שהם מניעים לגלגלים, בפועל עם ההשכלה כדי להשפיע לדבר השם שגור עליהם להניעם, וכן הגלגלים והכוכבים שלמותם הוא מצד התנועה שהם מתנועעים בפועל לעשות רצון השם כמו שכתבנו, ולא על צד מה שהבינו המתפלספים כי הגלגל מתנועע תמיד מצד שיחשוב לקנות שלמות והשגה (ד) בחלוף המצבים (ה) והוצאת המצב אשר בכח להיות מצב בפועל, וזה שבוש מבוזר. כי לפי דבריהם תהיה תנועת הגלגל ושנועץ באדם המשתגע וסובב סביב עמוד אחד בחשבו להשיג שלמות בהחליפו המצבים פעם נכח מורה ופעם נכח מערב או צפון או דרום ובשום המצבים אשר בכח מצבים בפועל, וזה דבר מביאר ההפסד כי אחד שהם מסכימים שהגלגלים חיים מדברים בעלי נפש משכלת (י) איך תהיה תנועתם על זה הדרך. אלא שהאמת הוא כמו שכתבנו שתכלית כונת השכלים הנבדלים בהנעה או הגלגלים בתנועה אינה אלא כדי לעשות רצון השם וגורמו שגור עליהם שיתנועעו וזה תנועת חשקם ושלמותם לא זולת זה. והמשל בזה במי שיחשוב מלך מהמלכים ובא לפניו וקבלו המלך לעבודתו כי זה בלי ספק תכלית הצלתו וכל טובו והדרו בהיותו עבד מקובל לפני המלך ולזה יעבד עבודתו בנוריות גדולה לא לשום תכלית אחר כ"א לעשות רצונו. וכן המכיוון האמיתיים מן הפילוסופים הקדומים כמ"ש אבן רש"ד בשאלה השלישית מספר הפתח והפלה וזה לשונו, וסברת האנשים הקדומים היא שיש הנה התחלות לגרמים השמימיים נבדלות כחמרים הם המניעים לגרמים השמימיים (י) ויתנועעו הם על צד האמנה והאהבה אותם והקבלה לצוואתם בתנועה והכנה מהם (ח) שהם אמנם נבראו מפני התנועה, וזה שאחר שהתאמת כי התחלות אשר יניעו הגרמים השמימיים הם נבדלים מן החמרים ושאנם גרמים (ס) לא יאמר אופן יניעו בו הגשמים אלא מצד שהמתנועע מצוה בתנועה ולכן חייב האדם שיהיו הגרמים השמימיים מדברים וישיגו עצמותם וישיגו התחלותיהם המניעות אותם על צד המצוה בם עכ"ל. וכן נמצא אנשי כנסת הגדולה יסכימו בזה שתנועת הגלגלים היא כדי לעשות רצון השם, וזה יראה ממה שחקנו בברכת הלבנה אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם וכו' ששים ושמיים לעשות רצון קונם וכו', וכל זה ממה שיוזר שהפעל הגופי הנעשה (י) בהשכלה לעשות רצון ה' ומצותו יתן השלמות לבעלי הנפש המשכלת ויעיד

שר"שים

פרק ה (ה) כלומר כדי להשיג שלמות יותר. מה שאמר הכתוב לשמוע פירשו להשיג וע"ד שמע חלוס אלל פרעה וכיוצא בו. ולעול כמ"כ פכ"ג ולקמן כמ"ד פל"ה יתבאר יתר הפסוקים מזה החומר ע"ש: (ג) הוא בפועל תמיד וכו'. פ"י אין זה שם חספת השגה כי שלמותם והשגתם היא תמידית אלל על אופן אחד ואין שום דבר אלל בכח כי אם הכל בפועל ואם כן היך אפשר לומר שהם מניעים הגלגלים כדי שישיגו יותר: (ג) אלא ההנעה. ע"ה ההנעה: (ד) בחלוף המצבים. שהיה עומד פעם נכח מורה ופעם נכח מערב: (ה) והוצאת המצב אשר בכח להיות מצב בפועל, וזה שבוש מבוזר. כי לפי דבריהם תהיה תנועת הגלגל ושנועץ באדם המשתגע וסובב סביב עמוד אחד בחשבו להשיג שלמות בהחליפו המצבים פעם נכח מורה ופעם נכח מערב או צפון או דרום ובשום המצבים אשר בכח מצבים בפועל, וזה דבר מביאר ההפסד כי אחד שהם מסכימים שהגלגלים חיים מדברים בעלי נפש משכלת (י) איך תהיה תנועתם על זה הדרך. אלא שהאמת הוא כמו שכתבנו שתכלית כונת השכלים הנבדלים בהנעה או הגלגלים בתנועה אינה אלא כדי לעשות רצון השם וגורמו שיתנועעו וזה תנועת חשקם ושלמותם לא זולת זה. והמשל בזה במי שיחשוב מלך מהמלכים ובא לפניו וקבלו המלך לעבודתו כי זה בלי ספק תכלית הצלתו וכל טובו והדרו בהיותו עבד מקובל לפני המלך ולזה יעבד עבודתו בנוריות גדולה לא לשום תכלית אחר כ"א לעשות רצונו. וכן המכיוון האמיתיים מן הפילוסופים הקדומים כמ"ש אבן רש"ד בשאלה השלישית מספר הפתח והפלה וזה לשונו, וסברת האנשים הקדומים היא שיש הנה התחלות לגרמים השמימיים נבדלות כחמרים הם המניעים לגרמים השמימיים (י) ויתנועעו הם על צד האמנה והאהבה אותם והקבלה לצוואתם בתנועה והכנה מהם (ח) שהם אמנם נבראו מפני התנועה, וזה שאחר שהתאמת כי התחלות אשר יניעו הגרמים השמימיים הם נבדלים מן החמרים ושאנם גרמים (ס) לא יאמר אופן יניעו בו הגשמים אלא מצד שהמתנועע מצוה בתנועה ולכן חייב האדם שיהיו הגרמים השמימיים מדברים וישיגו עצמותם וישיגו התחלותיהם המניעות אותם על צד המצוה בם עכ"ל. וכן נמצא אנשי כנסת הגדולה יסכימו בזה שתנועת הגלגלים היא כדי לעשות רצון השם, וזה יראה ממה שחקנו בברכת הלבנה אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם וכו' ששים ושמיים לעשות רצון קונם וכו', וכל זה ממה שיוזר שהפעל הגופי הנעשה (י) בהשכלה לעשות רצון ה' ומצותו יתן השלמות לבעלי הנפש המשכלת ויעיד

ענפים

פרק ה (ה) כדי שישימנו יחד דבר השם (ה) כלומר כדי להשיג שלמות יותר מהמשגש להם ככו'. נראה בלש נפרד מה שאמרו הם עתה כדי שישימנו יחד דבר השם רצו לומר כדי שיתמידו בהשגתם ולא תפסק לעולם על דרך שכתבו לעיל במאמר ב' פ"ה צנענים ע"ש, ולא כמו שכתב המחבר בדבריהם, ויהי פ"ה הכתוב על מכונו וקושי"ה המחבר אינו וק"ל ל: ויאמר

ספר מאמר שלישי פרק העקרים קן 213

ייעד ע"ז מה שנמצא הנביא ייעד נמול טוב למענן את השבת אמר אם תשוב משבת רגלך וגו' וקראת לשבת עונן וגו' או תתענן על ה' (ישיע' ל"ח). נמצא רז"ל ספליגים בשכר המענן את השבת ואת המעירות עם היות התענוג דבר נשמי ופעל גופי יגיע אל האדם מצד שהוא פעל חי לא מצד שהוא אדם, אלא שאם היה התענוג פעל נעשה בלא כונה היה בלי ספק בעל בהמי, אבל כשיעשה בכוונה לעבוד את ה' ולקיים מצוותו הוא בלי ספק פעל שכלי דומה אל פעל תנועת הגלגלים, ובפעל הזה הוציא בו יושג התכלית לא וזלת זה כמו שאמרנו וכן אמרו רז"ל (מז' דף כ"ג ע"א וסו"ט ד"ע ע"ב) משל לשני בני אדם שצלו פסחיהם אחד אכלו לשם פסח ואחד אכלו לשם אכילה גסה זה שאכלו לשם פסח עליו הכתוב אומר כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם (תנ"ך ע"ד) זה שאכלו לשם אכילה גסה עליו הכתוב אומר ופושעים יכשלו בהם (ס"ט), (כ) וראוי שידעה הדבר כן לפי שר"ז הדרך אפשר שיושג השלמות האנושי לכלל המין או לרובו (ל) אע"פ שיש יתרון מדרגה ליועד על התכלית יודע, אבל אם יהיה השלמות האנושי נתלה בהשגת המושכלות בלבד לא היה אפשר שיושג התכלית ההוא לכלל המין ההוא או לרובו, ויורה ע"ז ג"כ מה שנמצא שאמר שלמה בספר קהלת כשהיה חוקר התכלית האנושי מה הוא כמו שאמר ואתנה את לבי לדעת חכמה וגו' תרתי בלבי למשוך בין את בשרי וגו' עד אשר אראה אי זה טוב לבני האדם אשר עשו תחת השמים מספר ימי חייהם (קהל' ז'), כלומר אם הוא השגת המושכלות או שלמות העושר או שלמות הכבוד או התענוגים הגשמיים, (ז) ואמר בסוף דבריו אחר שחקר על כל אחד מהם בפני עצמו וראה פנים לכל חלקי הסותר, סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמר כי זה כל האדם (ס"ט ע"ב), כלומר כבר נשמעו כל המענות ולמה זה יועיל שלמות העושר ולמה יועיל שלמות החכמה ושאר השלמות ואין בהם שלמות שיכלול כל המין או רובו אלא עושה המצות בכונת יראת ה' ולזה אמר את האלהים ירא ואת מצותיו שמר כי השלמות הזה יש לו יתרון על שאר השלמות כי זה כל האדם, כלומר כי זה השלמות יכול כל מין האדם ולזה ראוי שידעה הוא מבין שאר השלמות, השלמות האכתי. ומכאן שידעה ג"כ על שזה הדרך בהשגת השלמות הוא אמתי מה שנמצא הש"י מנגה לבעלי השלמות להיות חושבן שהשלמות האנושי נמצא בהם ואמר שאין השלמות האנושי נמצא באחד מהם אם לא יאשרף אליו המעשה בפעל עם הכונה הראויה, ח"ש בה אמר ה' אל יהוה כל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו (ישיע' ס') ההלול בכל דבר אינו אלא מצד התכלית. כי הסוס ישובח שהוא קל התנועה מצד שתכליתו לרוץ עליו (מ) ואם ישובח מצד הגון או ההכונה הנח הוא מצד שהם הוראות על היותו קל התנועה שהוא התכלית, וכן הרופא ישובח מצד היותו חכם במלאכת הרפואה לא מצד היותו מהרס או תבונה, וע"כ כלל הנביא כבאן ג' מיני השלמות הנבולות שאפשר שידרומה שהשלמות האנושי נתלה בהם והם החכמה והגבורה והעושר. ואמר שאין ראוי שישתדל חכם בחכמתו מצד שישחשוב שתגיע בזה אל תכלית האנושי ולא הגבור בגבורתו ולא העשיר בעשרו כי אין ההלול בכל דבר אלא מצד הדגעה אל התכלית [ג] ולא יגיע שום אחד מאלו

עשרים

זכונה: (כ) וראוי שיהיה הדבר כן. שתכלית שלמות האנושי יבוס על הדרך שאמרנו: (ל) אף על פי שיש יתרון מדרגה ליועד על התכלית יודע. מה שיועד להשיג כמסלול המהלך בחלק העיון

ענפים

[ב] ואמר בסוף דבריו וכו' סוף דבר הכל נשמע וכו'. נראה שכוונת הכתוב בזה לרמוז לנו כזה על הפני חלקים שלמותו ושלמותו האמיתית נחלת בהם, וסוף חלק העיון וחלק המעשה. ולאחר אף ההלכה ירא כנגד חלק העיון הנחלת בשכל לבד וע"ז אין צור ירא חסד ולא ע"ס חסד, וע"ז שפי' בע"פ נפסוק ועמה יתהלל מה ה' אלהיך שואל וגו' שיתראה היא מורה על חידוש העולם ויכלתו ית' ע"פ, והם דברים הנחלת בשכל העיון, וזה מצינו שמור רומז לחלק המעשי כי ע"פ שני חלקים אלו יגיע אדם תכליתו ושלמותו הרוחני ולא ע"ז וזאת כמו שמתאר בדברי המחבר בפרקים דלפני זה, וע"ז שכתבנו הכל בלתיכות לעיל בפ' מה מה המחבר בענינים וכן הוא מתאר לעיל בדברי המחבר בסו"ט חסד ופס' בענינים, וז"ל אף"כ כי זה כל האדם ר"ל זהו תכלית של כל אדם בע"פ ולא וזאת כי ע"כ ב' חלקים אלו יוכל להשיג הדברים הרוחניים כמ"ס וק"ל כ"ל:

[ג] ולא יגיע שום אחד וכו' אם לא ימקדף אל כל אחד מהם המעשה וכו'. נראה שדברי המחבר בפרקים זה הכתוב לריכס אל עיון גדול ולפי הנראה הם נגד האמת כי הדבר יושלם יותר במה שישג מהשלמות הוא בעצמו ממה שישפוט על זולתו, וזה הוא מתאר במעש עיון כי השלמות המגיע לאלהם נמצא הוא

ספר מאמר שלישי פרק ה העקרים

מאלו אל תכלית האנושי אם לא יצרף אל כל אחד מהם המעשה ר"ל שישפיע מן השלמות
ההוא שיש לו על זולתו, וז"ל אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו ועושר בעשרו
כלומר שאין לו להתהלל כשתהיה החכמה מיוחדת אליו וכן העושר וכן הגבורה אלא כשישפיע
ממנה לזולתו ולא יעשה זה לתקוה שום גמול אלא כדי שיועיל השלמות אל זולתו כמו שהש"ת
עושה שהוא משפיע השלמות ע"י הדרך, והו' השכל וידוע אותי כי אני ה' עושה חסד משפט
וצדקה בארץ, כלומר שישכיל וידע שאני עושה חסד מצד חכמתי משפט מצד גבורתי
וצדקה מצד עשרי אע"פ שאיני צריך לכך מזה יראה שהדברים הללו נרצים לפני וראוי
שתשתדלו לעשות מה שאני חפץ ותבינו ותשכילו כי באלה תפצתי נאם ה', וראוי שיתכוין האדם
בפעולותיו אל התכלית הו' ר"ל לעשות רצון השם לא זולת זה ולא לתקוה שום גמול כמו
שהוא יתברך מטיב ורונן וזולתו מבלי תקוה שום גמול כי הפעולות והמעשים הנעשים על זה
התואר הם רצויים לפניו ויתברך, כי החכם אע"פ שהחכמה היא בעצם וראשונה להשלים עצמו
מ"ס על צד החסד ראוי שישפיע ממנה על זולתו ולהתאזר מה שישפיע מהחכם (ז) אל החסד,
ואולם עם שהגבורה נמצאת אליו בעצם לדרוה המיוק ולשמור עצמו מ"ס הבח היתר שיש בו
משאר בני אדם בלי ספק לא נתן בו להגין בו על עצמו בלבד אלא כדי להושיע אל זולתו
ולהציל עשוק מיד עושקו ולזה יקרא מה שימשך מן הגבור להגין על זולתו משפט. ואולם העולם
למה שנתן באדם ראשונה לספק כל צרכיו ושנית להטיב לזולתו כאלו הוא ענין מסווע בין החסד
והמשפט יקרא צדקה. וכלל דברי הנביא הוא כי כל הפעולות שיעשה אותם האדם הן שהיו
ממין החסד או ממין המשפט או ממין הצדקה ראוי שיעשה אותם לפי שהם פעולות או מעשים
שהש"י חפץ בעשייתן וזו כיים כי באלה תפצתי נאם ה'. ויראה מזה שהרצון האלהי הוא
בפעולות הנעשות בפועל או בקרא מה שימשך אל הפעל ההוא ההשכלה לעשות מה שהשם חפץ
במ"ש השכל וידוע אותי וגו' [ד] אבל לא בחלק הסדע בלבד מבלי שיצטרף אליו המעשה,
וכשיצטרף אליו המעשה אז יקרא ידוע ולא קדם לכן, אמר ירמיה אביך הלא אכל ושתה ועשה
משפט וצדקה וגו' הן רצון עני ואביון אז טוב לו הלא היא הדעת אותי נאם ה' (ירמיה ל"ז). הנה
גלה בפירושו כי אין מעלה גדולה לגבור שהוא המלך אלא בעשיית המשפט בפועל ושהו יקרא
ידוע את השם, והוא מבואר שאין תכלית יותר נכבד אל האדם להשיג שלמות האנושי מידעת
השם וקרא המעשה הנעשה ע"י התואר שזכרנו ידיעה לבאר שבמעשה הנעשה ע"י התואר ר"ל
בבונה לעשות רצון השם וישג התכלית האנושי שהוא קיום הנפש בעה"ב. וכן תמצא המלאך בשם
השם, סעיד להושיע בן היוצא הכהן הגדול הקיום לנפשו בעה"ב על שמירת המצות ועשיית
המצוות בכונת עבודת השם (נכריה ג') אמר כה אמר ה' צבאות אם בדרכי חלק ואם את
משכרתי תשמור וגם אתה תרין את ביתי וגם תשמור את חצרי ונתתי לך מהלכים בין העומדים
האלה ותרגם והונח בן עוזיאל בין שרפיא האלף, הרי שיעיד לו קיום הנפש והיותה מתהלכת בין
המלאכים שעומדים לפניו תמיד בשכר שדיין את ביתו וישמור את חצרו, זה מה שרצינו לבאר:
פרק ו הפעולות האנושיות לא יכלט מאחד מן חלקים, אם שיהיו כלם מביאות האדם
אל שלמותו ותכליתו, או שלא תהיה אחד מהן מביאה אותו אל התכלית
האנושי

שורשים

כלומר ואף על פי שלפעמים יזכר מצד שיש לו וצדקה הם כנגד חכמה גבורה ועושר כמו
כמע כח: (ז) אל החסד. חסד משפט שמנאל והולך:

פרק

ענפים

הוא שלמות פנימי ועצמי וההשפעה על זולתו הוא שלמות היטוי ומקרי. ואם כן היסוד אשר המחבר שהשלמות
האנושי הוא בה מצד ההשפעה לזולת. ועוד ההשפעה אל הזולת איננה משפט בלחם ואין זה נקרא משפט
בפועל וק"ל. ועוד אם תעין בלשון המחבר תמצא שדבריו הם נסתרים מזה וביה כי מתחלה אמר ולא
יגיע שום אחד מהלל וכו' משמע כהדיו שאי אפשר להגיע אל התכלית כ"א ע"י ההשפעה להזולת ולח"כ
אמר שח"פ סתהכמה היא בעצם ורצונו להשלים עצמו שח"פ החסד ראוי להשפיע ממנה וכו' ח"כ משמע
שיגיע האדם אל התכלית זולת ההשפעה לזולתו וההשפעה אינה כי אם ע"פ החסד. לכן נראה שדברי המחבר
בבואר זה הכתוב לריכס עין רש ל' דרכים אחרים כפי זה הכתוב חסם שאין להאריך. ובאמת אין לי
לחסוד המחבר כמעט כזה כי אפשר מרוב השחטות מהשכחו בדברים העצומים גדולים כאלו השמים שדבריו
אזיה הקדמה המבשרת זה הדבר כמו שכחנו בעצמו לעיל כהערתו למחבר שני ע"פ:

[ד] אבל לא בחלק המדעי בלבד וכו'. כאל נמי בלשון אינו מדקדק אם לא שנאמר שכונת המחבר כזה הוא
על דרך שכתבו למעל בסוף פ"ד ופ"ג מזה האמור בעצמים, וכן אמר בסמוך כהדיו שאין תכלית
יותר נכבד אל האדם להשיג שלמות אנושי מידעת ה' וכו'. וכיוצא בזה הכנה ודו"ק:
ומזה

ספר מאמר שלישי פרקו העקרים ק"ה 215

האנושי, או שידיו קצתן מביאות אותו וקצתן בלתי מביאות, וא"א שיהיו כולן מביאות האדם אל שלמותו ותכליתו כי פעולות החכם והגדול דומיהם הן הפעולות שהן נמאסות בעיני כל האדם או פעולות השטיפה בנאוף והזלילות שהן מפעולות הב"ה הבלתי מדברים א"א שיביאו אל תכלית האנושי שא"כ יהיה שלמות החויד והחמור שנה לשלמות האדם, ושקר שלא תהיה אחת מהן מביאה אל התכלית כי כבר בארנו דיוות שלמות האדם נתלה בפעולות האנושיות בהכרח להיות הדיבר הזה כולל כל המין או רובו. ולזה אי אפשר מבלי שיהיו קצתן מביאות אותו אל התכלית האנושי וקצתן בלתי מביאות אותו אבל מרחיקות אותו ממנה. והנה ידיעת הפעולות המביאות את האדם אל תכלית האנושי שהוא שלמות הנפש והגבלתם קשה מאד לפי שהדיבר שיוסבל עצמותו א"א שידעו הדברים המתעלים אליו או המזיקים אליו, כי אם סכלנו מזג האדם דרך משל או אפשר לנו שנרע הדברים שנמשיכם על שוויו (3) כדי שיתמיד בו או נשיבחו אליו אם יצא ממנו, אבל ראוי שנצייירו תחלה ונשיג אמתות כפי כחנו ואח"כ נרע הדברים הנאותים אליו או מתנגדים אליו, וא"כ בנפש האדם שא"א לנו מצד המחקר האנושי לעמוד על אמתתה ולא נרע ממנה אלא שהיא דבר מושפע מהתחלה שכלית מובדלת מחומר (3) לא נוכל לדעת מצד מחקרנו הדברים המתנגדים או הנאותים אליה, וע"ז אמר חכם אחד בני (7) דע נפשך ותדע בוראך וא"כ אפוא כמה ידעו הפעולות המועילות אליה מצד המחקר האנושי כדי שעל ידם תקנה הנפש שלמותה, כי אם ספק שראוי שיבוצא זה המבחן (5) בשורש היצירה האנושית, ואם נאמר שנלך בזה אחר מה שרוב האנשים מסכימים עליו יהיו פעולות הנביאים והחסידים ראוי להתרחק מהם להיות רוב האנשים נהגים בהפך מעשיהם, ואין ספק כי אחר (1) שנברא האדם יחידיו ראוי שיהיה בו בשורש יצירתו דרך להבחין בין הפעולות המשובחות שיתלה בהן שלמות הנפש מולת. ונאמר כי אחר שאנחנו נמצא פעולות מוסכמות מכל האנשים שהם טובות כהרחק העול ועשיית היושר דומיהם, ופעולות מוסכמות מכל האנשים היותם רעות כעול וחמס דומיהם, ואנחנו נראה הנפש תשמש ותגיל בפעולות הטובות ותראג ותתעצב בפעולות הרעות, וכל דבר (1) ישמח בדומה ויצטער בהפך הנה יראה שהנפש להיותה אלהית תגיל ותשמש בפעולות הטובות הדומות לטבעה להיות כל הפעולות האלהיות טובות ותתעצב בפעולות הרע להיותן חוץ מטבעה ומתנגדות אליה (6) ומה הצד נוכל לומר כי כבר ילקח ראה על היות הפעולות רעות או טובות משמחות הנפש או דאגתה, כי הפעולות שחשיש (3) ותשמש הנפש בהם תמיד קורם עשיתן או לאר עשיתן הנה ון טובות והפעולות שחצמער בהן הנפש ותראג עליהם אחר עשיתן הנה הן רעות, וזה כי אפי' הישע שהוא כוסף ותאב תמיד אל הרע כמאמר שלמה נפש רשע איתה רע (משל)

שרשים

פרק ו (6) שיוסבל עצמותו. כלומר שאין לנו יודעים עצמות ומהות הנפש לכן א"א וכו', על דרך שכתבנו לעיל בפ"ג מאמר זה כביאור הכתוב בלעז למען ונא' : (3) כדי שיתמיד בו. כדי שישאר תמיד כשזה חזונו : (3) לא נוכל לדעת מצד מחקרנו. כי השכל האנושי לואה מהשיג הדברים הנכדלים מהחומר :

(7) דע נפשך ותדע בוראך. כלומר כשם שא"א לידע מהות הנפש כך א"א לידע מהות הבורא : (5) בשורש היצירה האנושית. כלומר שראוי שכתובה זו נצרכה להיות כאלה מצד טבע אנושיות מאחר ששלמותו נתלה בזה : (1) שנברא האדם יחידיו. (וא"כ לא היה לו ממי ללמוד) : (1) ישמח בדומה. כשנעשה לו דבר הדומה לטבעו ויצטער כשנעשה

ענפים

פ"ו (6) ומהו הד טל לומר כי כבר וכו' משמחה הנפש או דאגתה וכו'. מלה שדברי המחבר בזה אינם ישרים למצינו דעת כי משמחה הנפש ודאגתה אינה רחיה מוכרחת על היות הפעולות טובות או רעות, כי ההרגל מעשה קבע בלדס ולפעמים ירגיל האדם את עצמו בלחיה דבר שהוא מחדמה להיות טוב ויחמיר בה זמן מה, והנה נבטותו אחר כך אל דבר אחר חלף נפשו ותעצב ושל"ג כהדברים אשר חלף נפשו עליהם הם ננד טבעו בלחיה כמו שיתבאר זה לקמן בפ"י ממאמר ד' בדברי המחבר עצמו ע"פ. ו א"כ הריהו מהכיל כאן משמחה הנפש ודאגתה אינה מוכרחת על היות הפעולות טובות או רעות אם לא נהאמר שראיתו של המחבר כאן היא נפש שעידין לא יסדידו ההרגל והמהנה וזהו דבר רחוק להבחין השכל, ועוד לקמן בפ"י לא מהאמר כי בלאור הכחזר ידעתי כי אין טוב בלדס כ"ל לשמחה וכו' מביא בדקדוק שהשמחה אינה רחיה מוכרחת על היות הפעולות טובות בלחיה כי לפעמים יציר האדם הסך האלחמ ואשפ"כ הוא שמח וע"פ. וא"כ דברי המחבר סותרין אהדי וז"ע. ואפשר כל מה שהשטערנו כאן בדברי הרב המחבר הוא נ"כ בדברי המחבר בריש פרק הבא אחר זה :

(3) ותשמש הנפש בזה תמיד קודם עשיתן. ללאור נראה שהשמחה הבאה קודם עשיתן אינה רחיה כי גם הרעע כשנראה לעשות אינה עכירה הוא שמח עליה קודם עשייתה. אלא שיש הפרש בין שמחה

(מס' כ"א) הגה זה יהיה קודם העבירה מצד תקיפת היצר שהוא (ח) מלבב אותו לעשותה אבל אחר שעשה העבירה ונחה ושקטה תקיפת היצר הגה נפשו תתחזק ותתעצב ותדאג על הפעל הרע שעשה, כמי שבא על הערה כי קודם הביאה מצד שטיפת התאוה אינו מבחין בפעל שהוא אם טוב ואם רע, אבל אחר שעשה העבירה ונתקשר משטיפת היצר הגה נפשו תבחין הפעל שהוא ותכיר הרע שיש בו ותדאג ותצטער עליו, ונמצא ירמיה ע"ה נותן זאת הבהינה לפעולות הרעות בשם השלי' לבגס ישראל ואומר להם שיש להם להכיר שהפעולות שהם עושים (ט) רעות מצד מה שהנפש תדאג ותצטער בפעולותיהם ואמר לבגס ישראל תיסרך רעתך ומשובותיך תוכיחך ודעי וראי כי רע ומר עובך את ה' אלהיך ולא פחדתי אליך נאם ה' אלהים צבאות (ימימ' ב'), ר"ל הגה ראוי שתיסר אותך הפעולה הרעה שאתה עושה והמשובה עצמה תוכיח אותך זה בהיותן קובעות בנפש דאגה וצער אחר העשותן ומוזה שיש לך להכיר ולירדע כי רע ומר עובך את ה' אלהיך ולא פחדתי אליך, כלומר איני אומר לך זה מצד יראת ענשי ופחדים המוטל עליך אלא שמצד טבע העברות עצמן שהן (י) מורישות בנפש צער ודאגה אחר עשייתן חכיר ותדע שהן רעות וכי רע ומר עובך את ה' אלהיך ולא מצד פחדתי אליך, וכן ההפך כי מצד השמחה והגילה שיקבע הפעל הטוב בנפש ידע שהיא טוב וזה שאמר המשרור שטובי רכבי ואשיבה רגלי אל עדותיך (מס' ק"ט) כלומר כשאני חושב בדרכי לדעת איזה משוב ודאגה רעה השיבותי רגלי אל עדותיך שהיא דרך הטובה, וזהו כמו שבאר הוא בעצמו השעם לפי שהיה שמח בהן שמחה בלתי בעל הכלית כמו שאמר בדרך עדותיך ששתי כעל כל הון (מס' ק"ט) ר"ל שמחה גדולה בלתי בעל הכלית כשמחה שאדם שמח בשווא משגיב כל הון שהוא הון בלתי בעל תכלית, ובזה הדרך יוכל האדם להבחין הפעולות הטובות והפעולות הרעות מתוך הצער או מתוך השמחה שימשך לנפש אחר עשייתן :

פרק ז דרך המבחין הנה שאמרנו שבו יבחנו הפעולות הטובות והפעולות הרעות איננו מספיק לדעת כל הפעולות הטובות הנאותות לטבע הנפש, כי להתחלפות מוגי האנשים בהכרח יתחייב שיתחלפו מדותיהם, כי האדם שמוג לבו חם ורומח יושב הנבוכה וישמח בה ומי שמוגו בהפך יושב המנוחה וישמח בה, ואי אפשר לפי זה להגביל (ה) הנאה והמנוחה על הדרך שאמרנו אם לא על ידי איש שהיה המוג שהוא בלתי אפשר שימצא (ג) * ולו הונח נמצא הגה בהנבלת המדות הטובות הפרטיות קושי עצום (ג) מצד הפעולות בעצמן, כי למה שהיו הפעולות המשובחות והמדות הטובות (ד) מצווע בין שתי קצוות שקצה האחד תוספת וקצה האחר חסרון כמו הנדיבות שהוא מצווע בין (ה) הכילות והפחית והנבוכה שהיא

(* הגה' ולו הונח נמצא וכו'. הרב בעל ספרים דחק את עצמו בציורו וימר מדי. ולפי שהרגיש בדרויו הביא גירסא אחרת שגורסין ולא בלתי' חסר ולו בוא' ויכרס לפי גירסא זו כשני אופנים ש"ס. אבל באמת עדיין לא חקן כלום בציורא' ולו והל' לזון המסגר סוגלם ולא יעלה כהמשך דבריו הממכר למען שחמך חמ"כ סנה כהנגלה וכו': אפנה י' לפי שש קטן דמלת ולו הוא כמלאקסיוס סול'ו כהמקור ויסע כמו לו יסע בדכך שפרדו וף כי יסע בדכך, וכן הוא כהמשך דבריו הממכר לפי שחמך כחמלם שחם כחם מא: אחר על ידו נגילם סולס והמנוחה אי אפשר שימצא * מסיום ואחר חף כי נחת כחם שיהיה נמצא וס סולס כחם מוג סה עדיין יסע קושי עולם כהנגלה סמדות טעונות מנד הפעולות סולס והמנוחה בין ג' סקוות אינו אלא נקודת חסם כמו שפירסר וסולך :

שורשים

ורצה לומר ולכן א"ל לשם אדם בעולם לעשות אינו הנחה או הנבילה של פרטי הפעולות ולומר עליהן אלו נמצאים שכן טובות וכו' וכמו שנתאר במחמך ראשון פ"ח. פירוש אחר א"ל שימצא ולא הונח נמצא, ר"ל שיש אפשר שימצא להבדל ונס לא היה נמצא עמה ולא בעבר : (ג) מנד הפעולות בעצמן. כחמלם היה מחמך שאל' להבדיל פרטי הפעולות הטובות והרעות מנד השמחה והדאגה המגיע לנפש ועתה בא עוד לבאר שגם מנד הפעולות בעצמן א"ל לידע ולהשיג אינו כן טיבות ואינו כן רעות : (ד) מנד. אמצעי : (ה) הכילות. קמננות

ענפים

ממחה לתאוה כי הרעע כשעשה איזה עבירה אינו עשה אחרת כי חס מנד ההגדרות תאוות אלים אבל מכל מקום הנפש איננה שמחה בפעולתו זאת כי זהו מפעלות תאוות הוואמך וק"ל :

ועוד

מסר מאמר שלישי פרק ז העקרים קמ 217

שהיא מצוה בין המסירה לסכנות ורכות הלבב (י) והיה האמצעי בין כל שני קצוות אי אפשר שיוגבל לפי שאינו אלא נקודה אחת, כמו שלא יוגבל (י) הפושר האמתי שיהיה אמצעי באמת בין ההוסס וקור (ט) ולא האמצעי באמיתות בין השורות והלובן באופן שיושר אליו בחוש, כן אי אפשר שיוכרו בפעל או יוגבלו הפעולות שהן מצוה בין שתי קצוות, ולזה הוא מבורר שהן דבר קשה מאד להגביל הפעולות מצד הידיעה המחקרית (ה) ועוד שאף אם תספיק הידיעה המחקרית להגביל הפעולות הטובות כפי טבע האנושי, הנה א"א שתספיק לדעת הדברים הנרצים אצל השם יתברך, וכבר בארנו בפרק חמישי מזה המאמר שהשלמות האנושי נתלה בעשיית הדברים הנרצים אצל השם יתברך, והדברים הנרצים אצל השם י"א שיוודעו מצד הידיעה המחקרית לפי שאם סכלנו מעלת שר ודרכו ומנהגיו או שלמותו ומהות שדרתו ומדרגתו לא נדע הדברים שיותר אפו בהם או הדברים שייטבו בעיניו, ולהיות השם ית' נעלם הכלית ההעלם א"א לנו לדעת כל הדברים שהם טובים בעיניו מכל הפעולות שאפשר שיפעלם האדם או הדברים שהם בלתי טובים, ומה שאפשר שיוודע מהם הוא (ט) על צד הכללות כמו שזרע נמאם בעיני השם כמו שאמר הכתוב מהור עינים מראות ברע והבט אל עמל לא תוכל (חבקוק ח') והשוב רצוי לפניו דרך כלל אבל לא נדע פרטי הפעולות הטובות שהן נרצות אצל השם י"א ולמה שיהיה מדרך כל פועל חכם שיתחכם ויתחור דרך בשינוע מפעולות התכלית המכוון בה כדי שלא תהיה פעולתו פעל במל בשלא יגיע ממנה התכלית המכוון, חייבה החכמה העליונה להמציא דרך בו יודעו הדברים הנרצים אצל השם והבלתי נרצים אליו כדי שבאמצעות הדרך הזה יגיע האדם להשגתו שלמותו האנושי ותכליתו אשר הוא ביד הידיעה המחקרית להגביל זה על השלמות, והדרך הזה הוא להשפיע שזע נבואי על איש נבחר מסין האדם כדי שעל ידו יודעו לאנשים הדברים הנרצים אצל השם ית' מהבלתי נרצים (ג) ובעבור זה הוא שאמרו רבותינו ז"ל כי בתחלת היצירה מיד נצטווה אדם על שבע מצוות כמו שבארו זה במס' סנהדרין פרק ארבע מיתות (דף ל"ז ע"ג) ומסבוכם אל פסוק יצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל (גנאלית ב') וכאלו בארו בזה שבחולת צווי אלוהי א"א שיוודעו הדברים הנרצים אצל השם או הבלתי נרצים ושלא נענש קין על הריגת הבל אלא בעבור שעבר על מצות ה' וכן דור המבול נענשו על החמס אשר בכפיהם ואנשי סדום על חטאם ופרעה על דבר שרי אשת אברהם לפי שכלם היו עוברים על מה שנצטווה אדה"ר, אבל בזולת זה לפי מה שדיאח מרביריהם לא היו נענשים, וזה דרך תבנים ז"ל בזה, ואולם כבר יקשה לפי זה הדרך למה לא שעה השם ית' לקין ואל מנחתו שהרי לא חטא בשום דבר משבע מצוות שנצטווה עליהם אדם אלא אם נאמר שחטא בכונתו בענין גומה לצד ע"א מה שאינו נראה כן מפשט הכתובים, ויותר ראוי שנאמר בזה הוא שיש בבאן שני מיני פעולות ראוי שיהיו נמצאות בשכל האדם

בטבע

שרשים

קמצנות: (י) והיה האמצעי. ובעבור שהאמצעי: ולא מה שהוא אמצעי: (ט) על צד הכללות. דרך (י) הסופר. כמו מים טוהרין: (ח) ולא האמצעי. כלל: (י) ולמה שיהי'. פירשט כריס פתיחת הספר:

בשמירתם

ענפים

פרק ז [ה] ועוד שאלו הם תספיק וכו' הנה לי אפשר שתספיק לדעת הדברים הנרצים אצל השם י"א וכו', כאן משמע בדברי המחבר שצריך האדם להשגת להגביל פרטי הפעולות הטובות והסרנות וגם צריך לדעת ולהשיג אדם הן הדברים הנרצים אצל השם י"א, והוא דבר תימה כי אם אנו צריכים להגביל פרטי הפעולות אין אנו צריכים להכניס עצמנו בידיעת הדברים הנרצים אצל השם י"א? כי אם אנו יודעין איהו היה הפעולה הטובה האמתית אזי בודאי מכל לסיג השלמות האמתי כי בודאי הפעולה הטובה היא אצל השם י"א ואם אנו צריכים להכניס עצמנו בידיעת הדברים הנרצים אצל השם י"א אין אנו צריכים להגביל ולדעת פרטי הפעולות הטובות. ולפי מה שיתבאר בדברי המחבר לעיל בפרק ה' שהשלמות הוא תכלית בדברים הנרצים אצל השם י"א כל מה שכתב המחבר בפרק שלפני זה ועד הנה מענין הגבלת פרטי הפעולות הטובות הוא לפי הנראה מן מן המכוון ז"ל:

[ג] ובעבור זה הוא שארז"ל כי בתחלת היצירה מיד נצטווה וכו' כמו שביארו זה וכו'. דברי המרעב אלו צריכים קצת עיון כי לא מצינו שם בגמרא סנהדרין פרק ארבע מיתות דבר זה מבורר וגם לא שום משמעות לשון שיהא נשמע ממנו שנצטווה אדם מיד בתחלת היצירה. וז"ל שם בפ' אחד דיני ממונות שמים עשרה שעה היום שעה ח' הולכר עשרו וכו' ה' עמד על רגליו וכו' ה' נלמס וכו' ח"כ מבורר שדיאח שלא נצטוו מיד בתחלת היצירה כי אם אחר ג' או ד' שעות אם לא שנאמר מ"ש בתחלת היצירה מיד וכו' אינו ר"ל בתחלת היצירה ממס אלא בו ביום ומ"ש כמו שביארו זה וכו' אינו קאי על שנצטוו מיד אלא על שנצטווה על ז' מלות וק"ל, ל"ל וז"ל:

וזה

בטבע, המין האחד הוא הרחקת העול והחמדת היושר בין האנשים כדי שיתקיים המין האנושי וע"ז נענש קין על הריגת הבל דודר המבול על החסם ופרעה ואבימלך [ח] זה המין מן הפעולות אע"פ שהעובר ראו לעונש מכל מקום אין (פ) בשמירה הקנאת שום שלמות לנפש כי אם ישכון האדם יחידי במדבר מבלי שיהיה חלק מדינה לא יצטרך אל השלמות הזו. והמין השני הוא מין מן הפעולות שראוי שימצאו באדם בשרש יצירתו בטבע ג"כ והם הנותנות שלמות בנפש האדם, וזהו ההכנעה אל השם ועשות מה שיגזור השכל האנושי (ג) על הכללות שהוא טוב בעיני השם, שאלו דברים נדעים לאדם בטבע כמו שאמר הנביא כשהיה מוכיח את ישראל על שלא היו מכירים דרכי השם ומשפטיו אמר אך דלים הם נוטלי כי לא ידעו דרך ה' משפט אלהיהם (ימ"ס ה') ואמר במקור אחר גם חסידה בשמים ידעה מועדיה ותור וסוס ועגור שמרו את עת בואנה ועמי לא ידעו את משפט ה', ולא אמר כל זה (פ) על דרכי התורה ומשפטיה כי אלו אינם נדעים לאדם בטבע כידיעת החסידה מועדיה ותור וסוס ועגור עת בואנה, אבל אמר זה על ידיעת דרך השם הנכרת בטבע לכל איך הוא מכלכל העולם וחונן ונותן מזון לכל הבריות ומקיים אותם תמיד, וזהו דרך ה', ומשפט אלהיהם הוא ידיעת משפט מדרגת היוצר מיצוריו בשראוי להורות לו שהכל בא מאתו ולהכנע תמיד לפניו כעבד לפני האדון ושלא לזלזל בכבודו להשוות ערך הנכבד אל הפחות שכל אלו דברים יגזור אותם טבע השכל האנושי מבלי למידה ולמוד. (ג) וע"ז לא שעה השם לקץ ואל מנתנו לפי שלא היתה העבודה על הכוונה הראויה כפי מה שיגזור טבע השכל, כי השכל האנושי יגזור שראוי להורות למטיב כעל כל אשר נמלחו ושאינו ראוי להקריב לאדון מנחה פחותה ממין גרוע בדיוורו יכול להביא ממין חשוב כי זה זולזל בכבוד האדון, וע"כ לא היה לו לקץ להביא ספרי האדמה כורע פשתן או הפולים והזרעונים ודומים אלא ספרי העץ כתאנים וענבים ורמונים שהוא ממין חשוב ובעבור שלא עשה כן חטא וזהו ראוי לעונש אע"פ שלא נצטווה על כך. ואולם אף אם ידעו מצד השכל האנושי כוללי שני אלו המינים שאמרנו מ"ס אחר שאינו מספיק לדעת פרשיותם וכל הדברים הנצצים אצל הש"י ראוי שימצא שפע אלהי על ידו ישלם ידיעת הרעות והאכזרות האמתיות ופרטי כל הפעולות הנצרות אצל הש"י שעל ידם יושג התכלית האנושי, כי אין ראוי שתקצר יד ההשגחה האלהית בזה הדבר שהוא כמעט הכרחי למין האדם להקנאת השלמות האנושי כמו שלא קצרה בהקנאת דברים רבים לב"ח (ס) אינם הכרחיים להם במציאותם כמו כפילות החושים ודומיהם השגחות רבות נמצאו במינים רבים מתחלפים מן הבעלי חיים על צד היותר טוב ולא על צד ההכרח, כמו שכבר בארנו זה בפרק ששי ממאמר הראשון :

פרק ח השפע האלהי הזה שאמרנו שהוא הכרחי שימצא כדי שעל ידו ידעו הדברים הנצצים אצל הש"י כהכלתי נרצים איננו ברוח האדם שישגי השפע שהוא

מעצמו מזולת רצון אלהי, כי אין זה מדרך הטבע שתחול רוח השכל הנבדל מחומר על הדבר החמרי ובעבור זה היו כל הקדמונים (ה) מרחיקים שיהיה רוח האדם ויתגבא בכח עליו ויגיד העתידות, ולזה היו האומות הקדומות עושים צורות הקסמות ותפלות לכוכבים להוריד רוחניות אחת כוכב על צרה מה כדי שעל ידה יחול רוח הכוכב שהוא נשוא בגשם הכוכב על האדם (ג) שהוא גשמי ויגיד העתידות בכח רוח הכוכב שהוא השופע על האיש ההוא וזה ענין הקסם, והיות כל האנשים כוספים לדעת העתיד להתחדש עליהם מיום אל יום בכל פרטי עניניהם היו הקדמונים נמשכים אחר הקוסמים וידיעת משפטי הכוכבים והיו קצת האומות עושים כשפים ועשבים השדים כפי חלוף סדרותיהם, אלו עובדים לשירי ראש ומעבירים בנזרים

שרשים

(כ) בשמירה. שנשמר ונזהר מן עון הגול והעול :
(ל) על הכללות. כי אי אפשר לשכל האנושי להגביל ולהסגיר הפעולות הטובות כי אם דרך כלל כמו שנתבאר לעיל מזה : (ח) על דרכי התורה ומשפטיה. כלומר מ"ס הכתוב לא ידעו דרך ה' וכו' לא ידעו את משפט ה' וכו', לא אמר זה על כל פרטי החזות והמשפטים שנלוו בתורה כי

ענפים

[ג] וזה המין מן הפעולות וכו' אין בשמירה וכו'. דברי המחבר אלו הנם שהם יצירים ונכונים מאד אחד מכל מקום מאד ה' אינם אחרים כי אע"פ כשהאדם יושב בגל או שהוא יחידי צריך לזכור אף ראו שיקבל שום שלמות במעט לא תעשה כשיזדמן לו איזו עברה ממעט לא תעשה כהרחקת העול ויזנח כזה והוא

עשר-עמים

שָׁוֹה ג' כ"ב גשמי: (ג) לָבֹא עֲלֵיהֶם בְּקִרְבּוֹ. אַחֵר יוֹם א' אָז ב' יומים וְכִיבֹאֵ: (ד) מִן הַמַּחְלֹת הַמִּתְחַסְּפִים. ז"ל א"י ב' מִיְּמֵי מַחְלֹת כִּי הַמְכֻבָּד ב' כס' יסוד עולם להרב ר' יצחק ישראל: (ה) לְשִׁמּוֹת מִמֶּנּוּ. מִן הַשָּׁ"י (ו) וְשִׁתְּיָהּ חֹסֶר זֶה הַשְׁלֻמוֹת.

והוא כובש את יצור הרע ומונע את עצמו מלשנות אותה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה איה מזה מנחם עשה וראוי לשלמות הנפשי כמו שיחבר הכל לקמן בפס"ז מזה המאמר דבריו המחבר עצמו ולכן מה שכתב המחבר כאן הוא בו מן הפס"ל כ"ל :

ועל

הדברים הנרצים אצל האל לא להרדעו על דם העתידות בלבד כמו שהוא הננין בקוסמים, כי הגרת העתידות הננמא (י) בהם הוא על ידי מעשים שעושין לחזק (כ) הבח הרמיוני על צד הטבע אל מצד הרוח האלרי כאשר הוא בנביאים, אלא אם נאמר שהנבואה ג"כ ענין רמיוני יגיע אל הכח המרמה (ל) כמו שרמז קצת חכמינו הנמשכים אחר הפילוסוף שענין הנבואה הוא דבר טבעי נמשך אל הכח המרמה בלבד כמו החלומות עד שאמרו שהוא כרמות הנפלאות שלא יתנבא האדם בדעותיו חכם ומוכן לנבואה כלומר בהיות כחו הרמיוני מוכן לזה, והדבר הזה יכחישהו החוש והשכל (מ) אם החוש כי מעולם לא נמצאה נבואה בשום אדם מן הפילוסופים עם היותם חכמים בידיעה המחקרית ונמצא בזה הדבר יותר באומה הישראלית, זה כמה שורה שאין זו דבר טבעי נמשך לידיעת המחקרית שאם היה כן למה היה נמנע המוב הזה משאר האומות לבלתי השפע שפע נבואי על השלמים מהם אם בידיעה המחקרית ואם בהכנת הכח המרמה אחר היות הדבר טבעי אליו, אלא שבלי ספק ענין הנבואה הוא שפע שופע ברצון אלהי על הכח הדברי אם באמצעות הכח המרמה (נ) ואם בזולתו כמו שיתבאר (ס) ואם השכל למה שהקוסמים וע"א ובעלי אוב וידעוני והעושים פעולות זולת אלו לחזק הכח הרמיוני להגיד העתידות א"א להם להגביל הדברים הנרצים אצל הש"י לפי שאין להם דרך לדעת זה כי הוא דבר למעלה מן המבט ומרוח השומאה ומכחות הגלגלים שכל פעולותיהם (ע) נמשכים מהם ובעבור זה א"א להם (פ) שיצדקו תמיד בהגרת העתידות. זה משני צדדים אם מצד שהכח המרמה מדרבו שיכוב בהכרח (ז) לפי שאין כל מדומה אפשר כמו שירדע זה למי שירדע טבע הכח ההוא, ואם מצד שהש"י יכול לשדר בה המערכת ולסדר הפך הגנור מזה ולזה יכובו החושים בכוכבים בהכרח זה שאמר הכתוב (ישעיה מ"ז) יעמדו נא וישמעוך הוברי שמים החושים בכוכבים מודיעים לחרשים כאשר יבואו עליך ואמרו ר"ל כאשר ולא כל אשר, כלומר כי א"א להם להרדע כל הגנור באמתות כי בהכרח יכובו מהשני צדדים שאמרנו אם מצד טבע הכח אם מצד שהש"י יבטל הגנור מהמערכת כפי רצונו, והנביא הוא בחפץ כי כאשר השפע השופע עליו הוא מצד הש"י וברצונו ולא מצד כוחות הגלגלים והוא מושפע על הכח הדברי בעצם וראשונה א"א בו שיכוב בשום צד. וזהו שהעיד הכתוב על שמואל ואמר ולא הפיל דבר מכל דבריו ארצה וירע כל ישראל מרן ועד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא לה' (שמואל א' ג'), ר"ל כי בזה נרע אמתות נבואתו לפי שלא היה מפיל מכל דבריו ארצה משא"כ בקוסמים ובמנחשים וו"ש בלעם לבלק כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל בעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל (נמדנז כ"ג), ר"ל לא תחשוב כי המצד המיועד לישראל אפשר שיבטל בשום צד כמו שיבטל הדבר הגנור מפאת המערכת, כי זה א"א (ק) שלא יודע להם הדבר הגנור מפאת הנחש והקסם אבל מצד הנבואה יודע להם מה פעל אל כלומר מה שגור שיעשה, ולזה לא יתכן שיתבטל בשום צד כי הוא ית' תקיף לשדר המערכת ומעשה הקוסמים והמכשפים והגנור סחכתם שהרי הוא יתברך אל מוציאים מצרים כתועפות ראם לו (נמדנז י"ד) ולו שכ אל עם מצרים אע"פ שהוא לשון יחיד כמו ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל (שמות י"ד כ"ב) וידה מצרים בנשים (ישעיה י"ט) ור"ל כי עם היות עם מצרים היה לו ידיעה בקוסמים והכשפים ותוקף גדול כתועפות ראם לו מצד המערכת הוציאם מתחת ידם ועשה שפטים באלהיהם. ויתבאר מכל זה כי הדברים הנרצים אצל הש"י א"א שירדעו כולם בשום צד אם לא ברצון אלהי בשפע מיוחד מושפע ממנו לדבר הזה בלבד, ולזה היה גדר הנבואה לפי זה הדרך שהוא שפע מושפע מחש"י על הכח הדברי אשר באדם אם באמצעות הכח המרמה (ז) ואם בזולתו מודיע לו ע"י מלאך (ס) או בזולתו דברים או ענינים אף בטבע האדם שירדע מעצמו, וזה אם להישרתו ואם להישרת זולתו אל מל ההצלחה כדי להגיע האנשים אל תכלית האנושי, ואם אמרנו בגדר הנבואה שהוא באמצעות הכח

שורשים

שז אל עם מצרים וכו'. כלומר חזית לו כול קאי על מצרים וע"פ שזו כול לשון יחיד ומצרים כול לשון רבים וסיוף למשך סיפוס חזית לו שז אל מצרים כיוצא נזה מצרי הרבה כמו ויאמר מצרים וגו' ולא אמר ויאמרו וכן ידוע מצרים כשנים ולא אמר ידוע לשון רבים (אלל שר"ל עם של ארץ מצרים ועם כול לשון יחיד כן הכל מלת ולו קאי עם על ארץ מצרים): (ז) ואם בזולתו. בזולת כח המדמה: (ת) לו זולתו. בזולת המלאך:

פרק

בשכל העתידות כ"ל להסיר את האדם על קיום התורה וכו': (י) בהם. באומות: (כ) הכח הרמיוני. כח המדמה: (ל) כמו שדמו. כמו שמשנו: (מ) אס החוש. אס מצד החוש: (נ) ואם בזולתו. בזולת כח המדמה: (ס) ואם השכל. ואם מצד השכל: (ע) נמשכים מהם. מהגלגלים: (פ) שיצדקו. בעלי אוב: (ז) לפי שאין כל מדומה אפשר. שהמדמה מדמה הרבה פעמים מה שהוא סקר כמו ספינה הסורחת כוזר וכדומה לזה: (ק) שלא יודע להם. לפי שלא יודע להם: (ר) ולו

מפר מאמר שלישי פרק ח מ העקרים קיא 221

הכ המרמה ובזולתו לכלול כל מדרגת הנבואה, וזה כי יש מן הנביאים שתגיע להם הנבואה בתחלת נבואתם באמצעות הכח המרמה, ולזה יראו צורות מבחילות במראה הנבואה כפי מעוט מדרגתם בה, כי יש מי שיראה צורת נשים אמר זכריה וזנה שתיים נשים ויצאות ורות בכנניהם ולהנה כנפים הכהיה וגו' (זכריה ס'). ויש שיראה שיש למלאכים נופים גדולים נוראים אמר דניאל וגותו כתרשיש ופניו כמראה ברק ועיניו כלפידים אש וגו' (דניאל י'), חזלת זה מן הדמיונות שבאו בדברי הנביאים כשהיה השפע שופע על הכח הדברי אשר בהם באמצעות הכח המרמה. ויש מן הנביאים מי שתעמוד נבואתו תמיד באותה מדרגה, ויש שתעלה נבואתו מאותה מדרגה אל מדרגה יותר גדולה ממנה עד שיש מי שתעלה מדרגתו אל שהיה נבואתו בזולת אמצעי, ר"ל שהיה השפע השופע על הכח הדברי אשר בהם מבלי שיצטרך אל זה הפעל הכח המרמה כלל, וזאת היה מדרגת מרע"ה בכל עת אחר ההתחלה שנראה אליו מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה אבל משם ואילך אמר הכתוב פה אל פה אדבר בו (זמנני י"ג) כלומר בזולת אמצעי, ולזה לא יבאו בדבריו חידה כלל אלא כולן כפשוטן, וזה היתה מדרגת כל ישראל בשעת מתן תורה אמר הכתוב פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר כחך האש (דברים ט') וזה כי למה שרצה הש"י לתת תורה ע"י משה מנוקה מבלי צרה שתתעלה מדרגתו באופן שלא יראה לכה המרמה כבוא בה כדי שלא יכנס בה שום חשד וספק, וכן נתעלה מדרגת ישראל המקבלים התורה למדרגת פנים בפנים במעמד ההוא מהטעם הזה :

פרק ט וראוי שישאל שואל, אחר שהיתה הנבואה מפועל אחד בעצמו שהוא הש"י ותכליתה תכלית אחד בעצמו שהוא הישרת האנשים אל ההצלה, למה זה יתחלפו דברי הנביאים זה מזה (6) בענין אחד בעצמו (3) ומראות הנבואה זו מזו עד שיראה נביא אחד את השם בתמונה אחת ונביא אחד בתמונה אחרת. ונאמר כי אין חלוק ושנוי המראות הנראות לנביאים זו מזו ושנוי דבריהם זה מזה מה שחייב שלא תהיה הנבואה מפועל אחד בעצמו או ממה שיחייב שנוי בחק הפועל או בחק התכלית, כי מן הפועל האחד בעצמו כבר ימשכו פעולות מתחלפות כפי הכנת המקבלים, כי מן האש שהוא אחד בעצמו יתורץ השעות ויתקשה המלח, וכן הנפש עם היותה אחת בעצמה ובלתי מתחלפת כפי הסכמת הפילוסופים ימשכו ממנה פעולות מתחלפות בגוף כפי שנוי המקומות אשר תראה פעולתה על ידם, כי ימשך ממנה אל הגוף בהיותה במות פועל מיוחד ובהיותה בכבר פועל מיוחד ובלב פועל מיוחד והכל לתכלית אחד שהוא קיום הגוף, וכן תראה בכשר בתואר מיוחד ר"ל (בהרגש ובעצם בתואר מיוחד ר"ל (7) מבלי הרגש וכן בשאר האברים יתחלף כוח בהם (8) וזה ממה שיוורה שהפועל האחד בעצמו יראה כחו באופנים מתחלפים במקומות מתחלפים וימשכו ממנו פעולות מתחלפות לתכלית אחד בעצמו, וזה אם מצד האמצעיים שיראה כחו על ידם ואם מצד המקומות שיראה כחו בהם. וכן על זה הדרך יתחלפו מראות הנביאים אם מצד האמצעיים שהנבואה באה על ידם ואם מצד המקבלים, וזה יראה מבורר ממאמר השם לאהרן וסרים שהיו נביאים ואמר אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות וכו' (זמנני י"ג) הנה פירש להם שהוא יתברך בעצמו הנראה במראה (ס) והמרבה בחלום כמו שיוורה ע"ז לשון (י) אתודע ואדבר וגם הוא המדבר בחידות ומשלים שהוא המדבר למשה פה אל פה ומראה ולא בחידות, ובא להורות כי השפע הנבואי באחו מדרגה שיהיה הוא שופע מאת הש"י (י) כמו שאמרנו בגדר הנבואה ואעפ"כ הוא מתחלף כפי הכנת המקבלים וכפי האמצעיים שעל ידם תגיע בו הנבואה, ולפי זה אין להפליא אם נביא אחד יאמר שראה את השם יושב על כסא רם ונשא ואחר יאמר שראו כזן לבושיה בתלג חור ועשר ראשיה כעמר נקא ואחר יאמר שראו כאיש מלחמה וא' מעוטם כשליה צבור, וגם האמצעיים שהם המלאכים השלוהים אל הנביאים נביא אחד יאמר שראה המלאך גותו כתרשיש ופניו כמראה בוק ואחר יאמר כאיש לבוש הכדים ואחר יראה במרכבה סוסים אדומים שרוקים ולבנים וכל זה יתחלף מן השני פנים שאמרנו ר"ל אם מצד המקבל ואם מצד האמצעי. וכבר בארו ר"ל זה הענין בבראשית רבה (פרש"י ד') אמרו שם שאל כותי אחד את רבי מאיר אפשר מי שכתוב עליו הלא את השמים ואת הארץ אני

שורשים

פרק ט (א) בענין א'. הנה הישרת האנשים אל מול ההצלה ור"ל שכם מתחלפים ומשתנים כהדרתם וסביבתם את מין האנושי לשלמותו (3) ומראות הנבואה שם אל מה שאמר למה זה יתחלפו (3) בהרגש. שם

הרגש צנצר : (ד) תכלי הרגש. שאין הרגש בעצמות : (ס) והמדבר בתלוס. הוא גם כן המדבר בתלוס : (י) אתודע ואדבר. שהוא לשון המדבר בעד עצמו : (י) כמו שאמרנו בגדר הנבואה. שפרק